БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, ХАЛЫЖЫЛАР!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң,
ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чилде үндезилеттинген

1954 ЯНВАРЬ 19 ВТОРНИК № 13 (2950)

ӨРТЭЭ 20 КОП.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Националдар Совединге соңгулдалар талазы-биле республикаларның соңгулдалар комиссияларының составынга кандидаттар депшидиишкини (1 арын).

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга алдар кылдыр (1 арын).

Украин ССР-ниң Дээди Совединиң сессиязы (1 арын).

Областың VI комсомол конференциязы. Тыванын комсомол организациязының ажылын бедик деңнелче (2 арын).

Бүгү кичээнгейни мал кыштагладыышкынынче (2 арын).

П. Калинин. — Колхозтарда күш-ажылдың организастаашкынын шын тургузар (3 арын).

Электростанцияларының ажылын экижидер (3 арын).

В. Чепраков.—Капиталистиг чурттарның аразында чөрүлдээлерниң чидигленишкини (3—4 арыннар).

Көдээ ажыл-агайның бүдүрүлге кооперативтериниң хөгжүлдезиниң дугайында Кыдаттың Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң доктаалы (4 арын).

Чехословакияда национал комитеттер дугайында хоойлу төлевиледдерин бүгү улустуң чугаалажып турары (4 арын).

Четчир болгаш эки шынарлыг үрезин— бедик дүжүттүң үндезини

Колхозтарда, МТС-терде болгаш совхозтарда СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң «ССРЭ-ниң көдээ ажыл-агыйын улам ыцай хөгжүдер хемчеглер дугайында» төөгүлүг доктаалын күүседир талазы-биле ажыл улам калбарып турар. Бистиң чуртувуска көдээ ажыл-агый продуктуларының элбекшилин тургузарының сорулгазын шиитпирлээринге миллион-миллион ажылчы чоннар идепкейлиг киржип турар.

Ам үеде чурттуң колхозтарында, совхозтарында болгаш МТС-теринде часкы тарылгага ажыл-ишчи белеткел чоруп турар. Бедик дүжүт дээш бо эң чугула демиселге эки шынарлыг үрезин фондуларын тургузары бирги чергениң ужур-дузалыг.

Тарааның болгаш ылаңгыя эң үнелиг аъш-чем культуразы —кызылтастың дүжүттүүн улам ыцай бедидериниң, ниити чыылдаларын көвүдериниң калбак программазын СЭКП ТК-ның сентябрь Пленуму айыткан. Колхозтар болгаш совхозтар бедик дүжүттүг сорттарның шилиндек үрезиниери-биле боттарын бүрүн хандыртынып алырыга бүгү байдалдарны чазак тургускан.

Ам үеде бистиң областың чамдык районнары болгаш мурнакчы колхозтары тараа культураларының үрезиннерии чедир уруп алыр, ооң шынарын бедидер талазы-биле ажылды багай эвес чорудуп турар. Тараа культураларының үрезин уруушкунунуң планын Бии-Хем, Барыын-Хемчик, Бай-Тайга районнар күүседип алганнар.

Ындыг болза-даа, үрезин фондуларын өй-шаанда тургузарынче чогуур кичээнгей район бүрүзүнде бир дөмей салдынмайн турар дээрзин фактылар көргүзүп турар. Бо айытқан районнардан аңгыда областың өске бүгү районнарында тараа культураларының үрезиннери амга чедир бүрүн урдунмаан. Ооң иштинде үрезин уруушкунунуң планын Өвүр район чүгле 61,1 хуу, Улуг-Хем район—81,2 хуу, Чаа-Хөл район — 84,8 хуу, Тес-Хем район—84,3 хуу күүседип турар. Ынчаарга бо районнарның чамдык колхозтарын ап көөрге, үрезин уруушкунунуң талазы-биле моон-даа дора болуп турар. Чижээ, Улуг-Хем районнуң Сталин аттыг болгаш Ленин аттыг колхозтары бо чылдың тарылгазынга хереглезе чогуур үрезиннерин 50 хуу чедир безин белеткеп албаннар.

Үрезин уруушкунунуң планының күүселдези мындыг болуп турарыбиле кады үрезиннерни арыглаар, кургадыр, шынарын хынаар ажылдар кончуг оожум чорутунуп турар болгаш харын чамдык черлерде мырынай чорутунмайн турар. Областың колхозтарында болгаш совхозтарында бүгү урдунган үрезиннериң 80 ажыг хуузун хынап көрген. Ол хынатынган үрезиннериң үчүгле 23 хуузу чажып болур шынарлыг болган. Ооң иштинде Чаа-Хөл районда үрезиннериң үчүгле 8,1 хуузу, Сүт-Хөл районда—26 хуузу чажып болур шынарлыг болган, а Тес-Хем, Эрзин, Кызыл районнарның колхозтарында чажып болур кылдыр ажылдатынган үрезин чок болуп турар.

Бо фактылар болза, партия райкомнарының, райкүүскомнарның талазындан үрезин белеткелинче чогуур кичээнгей салбайн, көдээ ажыл-агый органнарының, колхозтарның, совхозтарның удуртукчуларындан негелде салбайн турарын херечилеп турар. Үрезин белеткелинде мындыг байдал-биле канчап-даа эптежип болбас. Үрезин фондуларын ей-шаанда болгаш бедик шынарлыг белеткээринче сагыш салбас чорук колхозтарны болгаш совхозтарны куду дүжүтке чайлаш чок таварыштырар апаар.

Колхоз болгаш совхоз бүрүзү эки шынарлыг үрезин-биле боттарын хандыртынып алырының аргалары бар. Ам сорулга болза, үрезин уруушкунунуң планын чоокку хуусаада долдурары-биле колхоз, совхозтарның боттарының иштики курлавырларын бүрүн ажыглаарының база өскээртен тыптынып алырының хемчеглерин алыры чугула.

Бедик дүжүттү эки шынарлыг болгаш сорттуг үрезин хандырар. Ам колхоз, совхоз бүрүзүнде урдунган үрезиннериң арыглаашкынын дүргедедир, оларның боттарында болгаш МТС-терде үрезин арыглаар машиналарны бүрүн ажылдадыр, үрезин арыглакчыларының күш-ажылын чөп организастаар болгаш оларның ортузунга политмассалыг ажылды, социалистиг чарышты калбартыр херек. Чыл бүрү бедик шынарлыг, сорттуг үрезиннерни белеткеп ап турары-биле өскелерден дээре дүжүттерни өстүрүп ап турар Улуг-Хем районда «Күш-ажылдың хостуу», Киров аттыг, Каа-Хем районда «Тиилелге» колхозтарның үлегерин нептередири чугула. Культуралар аайы-биле шупту үрезиннерниң шынарын хынап, чажып болурунга чедир сайзырадыр чорукту чедип алыры — МТС-терниң агрономнарының дорт хүлээлгези болур.

Бо чылын бистиң обласка картофель болгаш ногаа культураларының тарылгазын дыка калбартырының сорулгазы туруп турар. Ынчаарга бо культураларның үрезин фондуларын тургузарынче кичээнгей салдынмайн турарындан областың колхозтарының хөй нуруузунда оларның үрезиннери дыка четпейн турар. Ылаңгыя барын талакы районнарның колхозтарында картофель болгаш ногаа культураларының үрезиннерин тыптынар, оларның шынарын бедидер, кадагалалын экижидер айтырыгже онза кичээнгей мурнуку хевээр салдынмайн турар.

Чоннуң аъш-чеминге болгаш мал чеминге бир чугула культура болур картофельдиң, ол ышкаш ногаа культураларының күүне планын колхоз, совхоз бүрүзүнге ыяавыла күүсеткен турары-биле оларның үрезиннерин тыптынар, шынарын хынаар хемчеглерни бичии-даа соңгаарладып болбас. Картофельдиң кадагалалының байдалы дээш шыңгыы контрольду тургузуп, ооң үрелир чоруун болдурбазы эргежок чугула.

Үрезин фондуларын тургузары — соңгаарлатынмас сорулга. Партия организациялары болза, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары үрезин уруушкунун, арыглаашкынын канчаар удуртуп турарын хүн бүрү контрольдап, тарылгага белеткел дээш оларның харыысалгазын бедидер ужурлуг.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларның хүнүнге белектиг ужуражыр дээш часкы хову ажылдарынга үлегерлиг белеткенип, чаа, 1954 чылда бедик дүжүттү чедип алыр дугайында көдээниң ажыл-ишчилериниң ортузунда социалистиг чарыш улам калбарып турар. Тараа, картофель болгаш ногаа культураларының тарылгазынга бедик шынарлыг үрезиннерни чогуур өйүнде белеткээри—колхозчуларның, МТС болгаш совхоз ажылчыннарының алдарлыг херээ. Эки үрезин—бедик дүжүттүң үндезини!

УКРАИН ССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ СЕССИЯЗЫ

КИЕВ. Январь 15-те Украин ССР-ниң Дээди Совединиң дөрткү сессиязы болуп эрткен. Украин ССР-ниң Дээди Соведи организастыг айтырыгларны чугаалажып көрген болгаш УССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыктарын бадылаан.

УССР-ниң Дээди Соведи эш М. С. Гречуханың өске ажылче шилчээрин холбаштыр ону Украин ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы хүлээлгезинден хостаан.

Украин ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазынга эш Д. С. Коротченко соңгутурган, ооң-биле ол Украин ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы хүлээлгезинден хостатырган.

Украин ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазынга эш Н. Т. Кальченко бадылатырган.

Эш М. С. Гречуха УССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги оралакчызынга бадылатырган.

(СЭТА).

Националдар Совединге соңгулдалар талазы-биле республикаларның соңгулдалар комиссияларының составынга кандидаттар депшидиишкини

РСФСР

Заводтарның, фабрикаларның коллективтериниң, коммунистиг партия организациялларының болгаш өскедаа хөй-ниити организацияларының база ажылчы чоннар ниитилелдериниң Националдар Совединге соңгулдалар талазы-биле РСФСР-ниң соңгулда комиссиязының составынга кандидаттар депшидиишкининге алдар болдурган хуралдары Москвада, Ленинградта болгаш РСФСР-ниң өске-даа хоорайларында болгаш суурларында эртип турар.

«ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар дугайында Дүрүмнүң» 40 дугаар чүүлүн өзугаар ВЦСПС-тиң Президиуму Националдар Совединге соңгулдаларның талазы-биле РСФСР-ниң соңгулда комиссиязының составынга ВЦСПС-тиң секретары эш Л. Н. Соловьевтуң кандидатуразын; ССРЭ-ниң ДОСААФ Төп Комитединиң Президиуму Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры ужар-чүүл конструктору эш А. С. Яковлевтиң кандидатуразын; ССРЭ-ниң совет чогаалчылар Эвилелиниң секретариады болгаш Москваның литераторларының активи хоочун совет чогаалчыларның бирээзи эш Ф. В. Гладковтуң кандидатуразын; ССРЭ-ниң эртемнер Академиязының Президиуму, Академияның албан черлериниң салбырларының болгаш удуртукчуларының бюрозу академик эш К. И. Скрябиниң кандидатуразын; культура ажылдакчыларының профэвилелиниң ТК-зының Президиуму СЭКП ТК-ның партия, профэвилел болгаш комсомол органнарының килдизиниң эргелекчизиниң оралакчызы эш Я. В. Сторожевтиң кандидатуразын депшиткен.

ССРЭ-ниң совет композиторлар Эвилелиниң Ленинград салбырының баштаар чери Националдар Совединге соңгулдалар талазы-биле РСФСР-ниң соңгулда комиссиязының составынга кандидатура дугайында айтырыгны чугаалашпышаан, композитор эш В. П. Соловьев-Седойну депшиткен.

«Туймазанефть» трестиң ийиги конторазының ажылчыннары, инженерлери, техниктери болгаш албан хаакчылары Националдар Совединге соңгулдалар талазы-биле РСФСР-ниң соңгулда комиссиязының составынга эң эки өрүмнээшкин мастерлериниң бирээзи эш А. Б. Рахимовту чаңгыс эп-сеткилдиг депшиткеннер.

КИРГИЗ ССР

Националдар Совединге соңгулдаларның талазы-биле республиканың соңгулда комиссиязының составынга кандидаттар депшидиишкининге алдар болдурган ажылчы чоннарның коллективтериниң хуралдары Киргиз ССР-де эрткен.

Киргизтиң опера болгаш балет театрының коллективи Киргиз ССР-ниң алдарлыг артизи эш Б. Бейшеналиванын кандидатуразын депшиткен.

Фрунзениң № 6 оолдарның ортумак школазының ажылдакчыларының коллективи республиканың школазының алдарлыг башкызы эш В. П. Каванскаянын кандидатуразын депшиткен.

Бүдүрүлгелериниң коллективтери, колхозчулар, хөй-ниити организациялары республиканың соңгулда комиссиязының составынга боттарының төлээлекчилерин депшидип турарлар. Оларның аразында Фрунзениң машина тудукчуларының мурнакчы слесары эш В. М. Круглов; биология эртемнериниң доктору эш Г. А. Евтушенко: Тянь-Шаньның сураглыг малчыны, Акталинский районнуң «Ак-Кия» колхозунуң чылгы фермазының эргелекчизи эш К. Кутунеев, Тюпск МТС-тиң трактористи эш П. А. Елфимов; киргиз чогаалчы эш К. Баялинов; профессионалдар эвилелдериниң киргиз Чөвүлелиниң даргазы эш М. Догдуров болгаш өскелер-даа бар.

(СЭТА).

Националдар Совединге соңгулдалар талазы-биле округтар комиссияларының составынга кандидаттар депшидиишкини

Тожунуң коммунистиг партия организациязындан

ТООРА-ХЕМ (Радио-биле). СЭКП Тожу райкомунуң январь 12-де болган актив-биле катышкан калбак хуралынга Националдар Совединге соңгулдалар талазы-биле Кызылдың чөөн соңгулда округунуң округ комиссиязының составынга кандидатура депшидериниң дугайында айтырыгны чугаалашкан.

Партия райкомунуң бюрозу Кызылдың чөөн соңгулда округунуң округ комиссиязының составынга СЭКП Тожу райкомунуң секретары эш Федор Лазарович Благининни бир үн-биле депшиткен.

А. А. Тропицын—механизаторлардан кандидат

ТУРАН (Телефон-биле). Бии-Хем районнуң машина-трактор станциязының коллективиниң январь 16-да болган хуралынга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге соңгулдалар талазы-биле Кызылдың хоорай соңгулда округунуң округ комиссиязының составынга кандидатура депшидерин чугаалашкан.

МТС-тиң участок механиги эш Аркадий Андреевич Тропицынны Кызылдың хоорай соңгулда округунуң округ комиссиязының составынга депшидер деп саналды хуралдан чаңгыс үн-биле шиитпирлээн.

Шура Түүштү колхозчулар депшидип турар

ЧАА-ХӨЛ (Телефон-биле). Булун-Теректе Молотов аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары Националдар Совединге соңгулдалар талазы-биле Шагаан-Арыг соңгулда округунуң округ комиссиязының составынга комсомолчу Шура Сүүрооловна Түлүштү депшиткен.

Эш Шура Түлүш болза, Молотов аттыг колхозтуң сүт-бараан фермазының эргелекчизи, ниитиниң малын өстүрери, ооң продуктулуун бедидери дээш кызымак ажылдап турар.

Мастер В. К. Ростовцева — ажылчыннардан кандидат

ЧАДААНА (Телефон-биле). Валентина Константиновна Ростовцева Чөөн-Хемчик районнуң үлетпүр комбинадында беш чылын улаштыр стахановчу ажылдап келген. Коллективтиң январь 16-да болган хуралындан Чадаана соңгулда округунуң округ комиссиязының составынга эш В. К. Ростовцеваның кандидатуразын чаңгыс үн-биле депшиткен.

Бүдүрүлгениң даараныла цехиниң мастери, хөй-ниитичи эш В. К. Ростовцева ажылдың темпизи, продукцияның эки шынары дээш мурнакчы. Ол бодунуң үлүг нормазын үргүлчү 150—200 хуу күүседип турар.

Районнуң эмнелге коллективинден депшитирген кандидатура

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК (Телефон-биле). Барыын-Хемчик район эмнелгезиниң ажылчын, албан хаакчыттары ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге соңгулдалар талазы-биле Кызыл-Мажалык соңгулда округунуң округ комиссиязының составынга эмчи эш Ирина Жановна Балакинаны депшиткен.

Эш И. Ж. Балакина болза, чоннуң кадыкшылдыг чаагай чуртталгазы дээш демиселчи, улустуң ынакшылынга бүргеткен, хөй-ниитичи, ол районда ам үш чыл чедир ажылдап турар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга алдар кылдыр

МАГНИТОГОРСК. Магнитогорскиниң металлургтары ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга алдар кылдыр чаржып турарлар.

Инженер Крыхтинниң удуртканы № 3 ээлчег листопрокат цехинге хереглээр дыка хөй санныг прокатты пландан ажыр кылган. Металлдарның шынары кончуг эки болган. Ол коллектив ай эгезинден бээр прокатчиктерге пландан ажыр ийи муң тонна ажыг металлды берген.

Бо хүннерде ийиги мартен цехиниң кан эзилдирикчилери, листопрокатчиктер болгаш өске-даа коллективтер пландан ажыр чүс-чүс тонна металлдарны бергеннер.

СТАЛИНО. Сталин аттыг металлургия заводунуң сортопрокат цехиниң ажылчыннары ССРЭ-ниң Дээди Совединге ам болур соңгулдаларны бүдүрүлгечи улуг чедиишкиннер-биле демдеглеп турарлар. Мастер Анатолий Дякинге баштаткан «250» станның (машина) бригадазы январь 16-да рекордчу чедиишкинни чедип алган. Бригаданың кылганы ийи тонна металлдың бир тонназыла пландан ажыр кылдынган.

Амгы үеде көдээ ажыл-агый машиналарының заводтарынга сорттуг прокаттарны берип турар «400» станның коллективи ол ышкаш бүгү чагыгларны хуусаа бетинде күүседип турар. Улуг вальцовщик Требенюктуң бригадазы ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга алдар кылдыр чарышпышаан, ээлчег онаалдазын бүдүн чартык катап ажыр күүседип турар.

ГУРЬЕВ. ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга алдар кылдыр чарышты Эмбаның нефтичилери калбартып турар.

Кульсара тывыжының коллективи январь 16-да суук оттулар-чүүл тывыжының хонукта графигин ажыр күүседеткен. Мастер Мулдагалиевтиң участогунуң нефтичилери март 14-ке чедир чүс тонна нефтини пландан ажыр бээр деп бедиткен хүлээлгени алган. Олар өрүмнекчилерден чаа скважинаны (чер иштинден нефть сордурар үттүг чер) алгаш, дериг-хереклерни анаадазындан артык дүрген ында турган, январь 16-да хуусаазындан бир хүн эрте ол черден кывар чүүлдү сордуруп ап эгелээн.

Макаттың, Байчунастың болгаш өске-даа тывыш черлериниң ажылчыннары чаа хүлээлгелерни алганнар. Олар шупту хонук графигин мурнай ажылдап турарлар.

ПЕТРОЗАВОДСК. Карело-Фин ССР-ниң бүдүрүлгелеринде ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларның хүнүнге чедиишкинниг ужуражыр дээш чарыш калбарып турар. Машина тудукчулары, ыяш белеткелчилери бедиткен чаа хүлээлгелерни ап турарлар.

Медвежьегорскиниң, Кемскиниң болгаш өске-даа ыяш үлетпүрлүг ажыл черлери бирги кварталда планнарын хуусаа бетинде күүседирин хүлээнгеннер. Медвежьегорскиниң ыяш белеткелчилери онаалгага немей 20 эшелон ыяшты бээр деп шиитпирлээннер. Ам олар графиктен мурнай ажылдап турарлар.

Соңгу Атлантикада республиканың балыкчылары балыктап турарлар. Балык тывыжының № 415 ортумак траулериниң экипажындан радиограмма келген. Ында медээлеп турары болза, бо чылын команда пландан 1600 центнер хөй — 8500 центнер полярның сельди деп балыын тударын хүлээнген. Ол команданың үлегерин Соңгу Атлантиканың сугларында балыктап турар өскедаа судноларның экипажтары эдерген.

НОВАЯ КАХОВКА. Каховка ГЭС-тиң тудугжулары бирги кварталда 700 муң кубометр чер казар, суг белдириниң орнунга 150 муң кубометр бетонну салыр, 4 муң тонна хире металлоконструкцияларны кылыр ужурлуг.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларның хүнүнге чедиишкинниг ужуражырынга олар белеткенмишаан, бо онаалдаларны хуусаа бетинде күүседирин хүлээнгеннер. Гидроэлектростанция тудуушкунунуң эргелелиниң коллективи бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап турар. Кончуг соок болуп турза-даа, 2800 кубометр хемчээлдиг эң улуг блок хуусаа бетинде бетоннатынган. ГЭС-тиң тудуунуң адаанда шпунт кагыышкыны чедиишкинниг чоруп турар. Эштер Тусюк, Власенко, Окляренко оларның бригадалары ээлчегде бүдүн чартык нормаларны күүседип турарлар.

ЛЕНИНГРАД. ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга болгаш Украинаның Россия-биле катап катышканының 300 чылынга алдар болдурган беседаларны агитаторлар хоорайның бүдүрүлгелеринде, албан черлеринде болгаш өөредилге черлеринде, областың колхозтарында, совхозтарында болгаш МТС-теринде чорудуп турар.

Машина дугуй кылыр заводтуң цехтериниң бирээзинге болган беседаның үезинде автомобиль дугуюнуң кадының эптекчизи эш Макарованың медеглээни болза:

— Бистиң заводувус эрткен чылдың күүне планын чедиишкинниг күүсеткен, «Белорусь» болгаш сад-огород тракторларының дугуйларының чаа-чаа хевирлерин кылган. «Москвич» деп машинаның 25 муң ажыг дугуйларын немей кылып болур хире санныг каучукту болгаш өөс материалдарын бүдүрүлгечилер камнап алганнар. 1954 чылдың планындан ажыр ам бар бүдүрүлге шөлдеринге 385 муң ажыг чадаг-терге дугуйларын, камерлерин болгаш өске-даа продукцияны кылып үндүрер деп сөзүвүс берген бис. Бистиң кижи бүрүвүс ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларны күш-ажылга чаа-чаа чедиишкиннер-биле демдеглээр дээш чүткүп турар. Бо хүннерде мен ээлчегде бүдүн чартык норманы күүседип, кончуг эки шынарлыг продукцияны кылып турар мен. Ээлчегде ийиден эвээш эвес норманы кылырымны хүлээндим!

Агитаторларның беседалары «Красный выборжец» заводка, нарын болгаш техниктиг сукно кылыр Тельман аттыг комбинатка, «Рабочий» фабрикага болгулаан.

ТОМСК. ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга белеткелдер мында дыка калбарып турар. Мунмуң агитаторлар ам болур соңгулдалар дугайында беседаларны чон ортузунда чорудуп турар. Партия хоорком-нарының болгаш райкомнарының библиотекаларында, заводтар библиотекаларында агитаторларга дузаламчы литератураларның делгелгезин организастаан.

ЧИТА. Электромеханиктиг заводка ажылчы чоннарның хөй кижилиг хуралы болган, аңаа ажылчыннар, инженер-техниктиг ажылдакчылар ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларның хүнүнге чедир бирги кварталдың планын хуусаа бетинде күүседирин болгаш пландан ажыр онон муң рубльдиң продукциязын бээрин, ол ышкаш бүдүрүлге шөлүнге продукция кылыышкынын 12 хуу улгатырарын чаңгыс эп-сеткилдиг шиитпирлээн.

Машина-трактор станцияларының механизаторларының аразынга чарышты калбартып турар. Ульзутуевск, Ононск, Шелопугинск болгаш өске-даа станцияларның коллективтери соңгулдалар хүнүнге чедир тракторлар септээриниң чыл планнарын күүседир деп хүлээнгеннер.

КИШИНЕВ. Кишинёвтуң, Бельцтиң, Тираспольдуң болгаш Молдавияның өске-даа хоорайларының бүдүрүлгелеринге хуралдар болгулаан, ол хуралдарга ажылчыннар ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга алдар кылдыр чаа-чаа хүлээлгелерни алганнар.

Кишинёвтуң № 2 трикотаж фабриказының ажылдакчылары эрге-чарыгның дээди органының соңгулдаларының хүнүнге чедир ниити продукция бүдүрүлгезиниң графигин 5 хууга доктаадыр, пландан ажыр 4 муң трикотаж кылыгларын белеткеп үндүрер деп шиитпирлээннер.

Бельцы-Северная депонуң машинистери чаа хүлээлгелерни алганнар. Ам депонуң машинист бүрүзү хөй чүүктүг составтарны чорудуп турарлар. Март 14-ке чедир олар аар дөзилиг 300 составтарны чорударын шиитпирлээннер.

(СЭТА).

Областың VI комсомол конференциязы

Тыванын комсомол организациязынын ажылын бедик деңнелче

Областың VI комсомол конференциязынга ВЛКСМ обкомунуң ажылының дугайында отчёт илеткелди ВЛКСМ обкомунуң секретары эш **Алдын-оол** кылган. Илеткелдиң талазы-биле 22 делегаттар санал берген. Конференция ол талазы-биле делгеренгей доктаалды хүлээп алган.

Социалистиг көдээ ажыл-агыйның улам ыңайгы күчүлүг көдүрлүүшкүнүнүң улуг программазын тодаргайлаан СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң төөгүлүг доктаалын амыдыралга боттандырарының улуг ужур-дузазын илеткелчи болгаш конференцияның киржикчилери боттарының чугааларынга онзалап демдеглээннер. Областың комсомолчулары болгаш аныяктары СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң доктаалын бүгү совет улус-биле бир дөмей чаңгыс эп-сеткилдиг күүлдүгзүнүүшкүн-биле уткуп, патриотчу күш-ажылчы көргүзүглерин берип эгелээнин делегаттар илередип турганнар.

Көдээ ажыл-агыйны хөгжүдер дугайында партияның болгаш чазактың кыйгырыынга харыы кылдыр 34 аныяк специалистер колхозтарга шуут ажылдаары-биле чорутканнар. Фермаларже 32 комсомолчулар немей чорутунган. МТС-терже 59 механизаторлар катап ажылдап кирген. Областың көдээ ажыл-агыйында комсомолчулар улуг күш апарган. Колхозтарда 3480 комсомолчулар бар. Комсомолчуларның аразындан 256 кижи механизаторлар, оон ыңай 174 кижи колхозтар дарганнарында, көдээ ажыл-агый артельдериниң баштаар черлериниң ревизия комиссияларының кежигүннеринде болгаш бригадирлерде, 118 кижи совхозтарда ажылдап турар. Аныяк малчыннар Согаа Даткыр, Татьяна Шведова, Александра Кыргыс, Хорлуу Чучуу, тараажылар Оюн Симчит, Павел Брыкин; механизаторлардан — Ульян Руковицынның бригадазы, Павел Максимовтуң болгаш Екатерина Скрипаченконун комсомолчу-аныяктар бригадалары, тракторист Монгуш Комбуй-оол оларның болгаш оон-даа өске мурнакчыларның аттары обласка билдингир болу берген.

Каа-Хем районнуң «Большевик», «Тиилелге», Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы», Тес-Хем районнуң Калинин аттыг колхозтарының хову бригадаларында комсомолчу-аныяктар эрткен чылын бедик дүжүт дээш демиселге идепкейлиг киришкеннер. Колхоз бүдүрүлгезиниң шиитпирлиг күжү МТС-тер болур дээрзин медереп билбишаан, Сарыг-Сеп, Бай-Хаак, Бии-Хем МТС-терниң комсомол организациялары (секретарылары эштер Абрамов, Назаров, Бритвина) боттарының ажылын сөөлгү үеде элээн экижиткеннер. Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунда комсомолчу-аныяктар бригадазы чаа чылдың тарылгазынга үрезин белеткээр ажылга эки киржип турар. Колхоз тудугларынга Тыванын комсомолчуларының болгаш аныяктарының киржилгези элээн идепкейжээн.

Элээн хөй бүдүрүлге черлериниң комсомол организациялары боттарының сорулгаларын билип, бешки беш чыл планының чедишкиннинг күүселдези дээш демиселге багай эвес киржип турарлар. Ылаңгыя Кызылдың сапог даараар мастерскаязының, аъш-чем комбинадының, даараныла комбинадының болгаш Туранның райүлетпүр комбинадының комсомол организацияларының эки ажылын областың комсомол конференциязы демдеглээн. Областың ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң өске-даа участокторында комсомол, пионер организацияларының ролю бедип турар. Отчёттуг үениң дургузунда комсомол эге организацияларының комсомолчу эвес аныяктар-биле харылзаазы быжыгып, организастыг болгаш полит-массалыг ажылдары элээн экижээн.

Оон-биле чергелештир ВЛКСМ обкомунуң ажылында четпестерни конференция шыңгыы демдеглээн. Шүгүмчүлел болгаш бот-шүгүмчүлел конференцияга калбарган. Транспорттуң, үлетпүр бүдүрүлгелериниң, совхозтарның, МТС-терниң болгаш колхозтарның мурнунда салдынган чаа-чаа сорулгаларны күүседир талазы-биле партия болгаш совет органнарынга комсомол организацияларының хөй кезии ам-даа дыка кошкак дузалажып, СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң соонда безин көдээ ажыл-агый чорудулгазынга киржилге талазы-биле боттарының ажылынга шиитпирлиг эргилде кылбаннар.

Мал ажылын хөгжүдеринге, картофель болгаш ногаалар бүдүрүлгезин улгатырарынга, тараа культураларының бедик дүжүдүн чедип алырынга көдээниң комсомолчу-аныяктарының бүгү күштерин мобилизастаар талазы-биле организастыг ажылдарны ВЛКСМ обкому дыка кошкак чоруткан. Колхозтарның, МТС-терниң, совхозтарның комсомол организациялары көдээ ажыл-агый пропагандазын экижитпээн. Көдээ аныяктарның агро-зоотехниктиг билиглерин бедидер дугайында, көдээ ажыл-агыйның мурнакчыларының ажылының чаа аргаларын болгаш методтарын бүдүрүлгеге шиңгээдип киирериниң дугайында, көдээ ажыл-агыйның бүгү адырларының көдүрлүүшкүнү дээш социалистиг чарышче аныяктарның калбак массаларын хандыдып киирер дугайында ВЛКСМ обкому, ооң бюрозу болгаш көдээ аныяктар ортузунга ажыл чорудар киллис тодаргай болгаш дириг ажылдар чоруттаан дээрзин конференцияга санал берген делегаттар шыңгыы шүгүмчүлээннер.

Чижээлээрге, Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозта комсомолчу саанчы Александра Кыргыс бодунга быжыглаан инек бүрүзүнден 1100 литр сүттү саап ап турда, а ол-ла районда Димитров аттыг колхозтуң аныяк саанчызы Хорлуу бир инектен-не 200 литр безин четпес сүт саап ап турар. Эрзин районда комсомолчу Согаа Даткыр эрткен чылын хой бүрүзүнден 2,2 килограмм дүктү кыргып алган, ынчаарга районда хой бүрүзүнден ортумаа-биле үгле 1,3 килограмм дүк кыргып алдынган. Бир дөмей черде кожа ажылдап турар малчыннарның ажылының түңнели үгле ыңдыг ылгалдыг болуп турарын ВЛКСМ-ниң обкому-даа, Улуг-Хем, Эрзин районнары-даа ханызы-биле өөренил көрбээннер. Ажылы хожудап каап турар аныяк малчыннарны мурнакчыларның деннелинге чедир көдүрер дугайында боттуг ажылдар чорутунмаанын, мурнакчы дуржулгалар бүгү ниитиге нептеретичмейн турарын ол янзылыг өске-даа чижектер хереченнээн. Көдээ ажыл-агыйның мастерлери-биле аныяктарның ужуражыышкыннарын чорударын, колхоз бүдүрүлгезиниң аныяк чаартыкчыларының чөвүлел хуралдарын чыылдырарын практикалаарын ВЛКСМ-ниң обкому-даа, райкомнары-даа сонуургаваннар.

Комсомолчуларның болгаш аныяктарның ажылдап турары дыка хөй фермаларда малдың ажаалгазы база азыралы багай организастатынып турар фактыларны ВЛКСМ райкомнары эскерип көрбейн турарлар. Аныяк малчыннар ортузунда агитасмассалыг ажылдар дендии багай организастатынган. Комсомолдуң удуртур ажылдакчылары малчыннарның чурттап, ажылдап турар черлеринге барбайн, оларның амыдырал болгаш культура талазы-биле негелделерин хандырарының айтыырларынга кичээнгей салбайн турарлар. Бо дугайында ВЛКСМ-ниң Чөөн-Хемчик, Бай-Тайга, Кызыл райкомнарының секретарылары эштер Биче, Торжу, Шадрина оларның адрезинге шыңгыы шүгүмчүлелди илеткелчи таварыштырган. Фермаларда комсомол бөлүктериниң ролю бедивейн турар.

Хөй-хөй колхозтарның комсомол организациялары көдээ ажыл-агый артелиниң Уставын шыңгыы сагыыр дээш демиселге, күш-ажылдың организациязын экижидеринге болгаш ооң сагылга-чурумун бедидеринге кошкак киржип келген. Эрткен чылын областа 422 колхозчу комсомолчулар күш-хүнүнүң минимумун чедир ажылдаваннар. Таңды районнуң Сталин аттыг колхозунуң 111 аныяк колхозчуларының иштинден 40 кижи күш-хүнүнүң минимумун күүсетпээн. Өвүр районнуң «Торгалыг» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчу аныяктарының барык-ла дең кезии күш-хүнүнүң минимумун күүсетпейн келгеннер. Ол болза, көдээ аныяктар ортузунда коммунистиг кижизидилге ажылының дендии чавыс деңнелдиг чоруп келгениниң херечизи дээрзин конференция айыткан.

Аныяк механизаторлар ортузунда полит-кижизидилгелиг ажылдар кошкак тургустунган. Оларны хову ажылының турлагларынче чоруткулапкаш, а ооң соонда оларның хереглелдериниң дугайын уттуптар таварылгалар эвээш эвес. Комсомол организациялары трактористерге солуннар, журналдар болгаш чаа номнар чогуур үезинде четкен турарынга сагыш салбайн турганнар. МТС-тер ажылында четпестер бар. Ынчаарга машина-трактор парктарын ажыглаарын экижидериниң, машина бүрүзүнүң бүдүрүкчүлүүн бедидериниң, бүгү көдээ ажыл-агый ажылдарын өй-шаанда болгаш эки шынарлыг эрттиреринiң талазы-биле партия организацияларынга, МТС-тер болгаш совхозтар директорларынга комсомол организациялары дыка четпес дузалажып келгеннер.

ВЛКСМ-ниң область комитеди болгаш райкомнары совхозтарның комсомол организацияларының организас-политиктиг быжыглаашкынынче эки кичээнгей салбааннар. «Барлык» совхозта үгле 11 комсомолчулар бар, ынчангаш совхозта ооң организакчы болгаш кижизидикчи саълдары ам-даа эки көзүлбээн.

ВЛКСМ обкому, хооркому, райкомнары болгаш эге организациялары аныяктарның ортузунга идеология ажылын экижидеринче чогуур хемчеглер албаан деп конференция санаан. Дыка хөй комсомол организацияларында политиктиг чыыдыышкын багай тургустунган. Чаа-Хөл, Бай-Тайга, Улуг-Хем болгаш өске-даа чамдык районнарда политбөлүгүмнерниң кичээлдери чавыс идей-теоретиктиг деңнелде эрттип турар. Улуг-Хем районга бо өөредилге чылының эгезинде комсомолдуң 14 политбөлүгүмнери организастатынган, амгы үеде оларның иштинден 9-зу ажылдавайн турар. Пропагандистер-биле ажыл экиживвээн. Өвүр, Бай-Тайга, Тожу ВЛКСМ райкомнары пропагандистерниң семинарларын чыылдырбайн турар. Лекция пропагандазы эң-не сандаргай байдалда. ВЛКСМ обкомунуң болгаш райкомнарының удуртур ажылдакчылары боттары безин аныяктар ортузунга лекциялар номчуурун сонуургавайн турар фактыларны конференция илереткен.

ВЛКСМ обкому, райкомнары болгаш эге организациялары бот-тывынгыр уран-чүүлдериниң хөгжүлдезин чедир үнелевейн, культура-чыыдыышкын албан черлериниң ажылынче ханылап кирбейн, көдээ клубтарны, культура бажыңнарын аныяктарның культурлуг дыштанылгазының төвү кылдыр тургузарын чедип албаан.

Комсомол организацияларының күш-культура болгаш спорт ажылдарын экижидер талазы-биле массалыг болгаш боттуг ажылдары көзүлбейн турар. Чамдык колхозтарда, МТС-терде, совхозтарда, бүдүрүлге болгаш албан черлеринде ДОСААФ-тың эге организациялары база күш-культураның кудуку коллективтери ам-даа тургустунмаан.

Областың комсомол организациязының хүрээлеңи оожум өзүп турар. Комсомол эге организацияларының хөй кезиниң составы ай бүрүзүнде өзүлде чок болуп келген. 1953 чылдың дургузунда областа 200 ажыг эге организациялар ВЛКСМ-ниң хүрээлеңинге чаңгыс-даа кижи хүлээп албаан. Комсомолга колхозчу болгаш ажылчын аныяктарны эң-не эвээш киирип ап турар. Тожу, Каа-Хем, Эрзин районнарның комсомол организациялары ВЛКСМ-ниң хүрээлеңинге дыка эвээш аныяктарны киирип алган. Ол фактылар болза, аныяктарның ортузунда политик-кижизидилгелиг ажылдың деңнели чавыс болуп турарының херечизи болур деп конференция демдеглээн.

Школаларның комсомол, пионер организацияларының ажылында улуг четпестер бар. 1953—1954 өөредилге чылының бирги чартыында областың школаларының өөредилге шынары 84,4 хуу болган. Өөредилгезиниң шынары куду өөреникчилерниң хөй кезии комсомолчуларның болгаш пионерлерниң аразында санатынып турар. Школаларда башкыларның комсомол организацияларының ажылы чогуур деңнелге эде тургустунмаан. Аныяк башкыларның педагогиктиг мергежилин бедидер ажылдар чорутунмайн турар. Школаларга өөредилге-кижизидилгелиг ажылдарны чорудар талазы-биле районолар биле комсомол райкомнарының аразында хүн-бүрү ажыл-ишчи харылзаазы дыка кошкак.

Өөредилгезиниң шынары чавыс комсомолчулар болгаш пионерлер Тес-Хем, Чөөн-Хемчик, Бай-Тайга, Чаа-Хөл районнарда хөйү-биле санатынып турар. Ылаңгыя Чадаана хоорайның ортумак школаларының өөреникчи комсомолчуларының барык-ла 50 чыгыы хуузу куду шынарлыг өөренип турарлар. Мынлыг фактыларга комсомол организациялары моон соңгаар канчап-даа эптежир аргажок дээрзин конференция айыткан. Аныяктарның ниити өөредилгезинче кичээнгей эвээш салдынган. Шагаан-Арыгның болгаш Чадааның ажылчын аныяктарының кежээки школалары мырыңай хагдынарынга чоокшулап турар.

Областа 14845 комсомолчуларлыг 576 эге организациялар бар. Ол—улуг күш. Ынчалза-даа, ол улуг күштү ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң бүгү участоктарынга четчези-биле мобилизастаар ажылдың, комсомолдуң организастыг ажылының деңнелин ВЛКСМ-ниң обкому, райкомнары чогуур негелдеге чедир бедидип шыдаваанын конференция демдеглээн. Бо дугайында делегаттарның шыңгыы шүгүмчүлелдери болгулаан.

—Комсомол обкому, ооң бюрозу хөй шиитпирлерни үндүрүп келген. Ынчаарга оларның күүселдези дээш организастыг ажылды экижитпээн. Обкомнуң секретарылары эштер Алдын-оол, Маады, Матюшкина олар бистиң районга барбааннар. Инструктор эш Санчааны бистиң районга быжыглаан. Ынчалза-даа, комсомол райкомунуң ажылынга барып практиктиг дуза көргүзерин ол сонуургаваан. Обкомнуң ажылдакчылары канцеляржы удуртулгадан оперативтиг ажылче шилчиири чугула—деп, ВЛКСМ Бай-Тайга райкомунуң секретары эш **Торжу** бодунуң саналынга чугаалаан.

ВЛКСМ обкомунуң кадрлар-биле ажылында четпестерни болгаш чазыгларны конференция илереткен. Обкомнуң бюрозу болгаш комсомол органнарының килдизи кадрларны оларның политиктиг болгаш ажылгыр мөзү шынарын барымдаалап шилип алыр принципти үреп, кадрларны далаш, бодамча чок байдалбиле шилип ап турган. Ооң түңнелинде удуртур кадрларның ажылга дораан-на солчур, ооң халажыр чоруу ам-даа үргүлчүлевишаан турар. Бо дугайында делегаттардан эштер **Монгуш** (Тес-Хем), **Биче** (Чөөн-Хемчик), **Азов** (Кызыл) олар чөптүг шүгүмчүлелдерни кылганнар.

—Көдээ аныяктар ортузунга политиктиг кижизидилге ажылын экижидер херек. ВЛКСМ обкому, ооң килдистери амыдыралдан хоорук ажылдап, күүселдениң хыналдазын эки чорутпайн келгеннер. Көдээ ажылагыйның мурнакчыларының дуржулгазың нептередир арганы ВЛКСМ обкомунуң ажылдакчылары бистерге үлегер кылдыр көргүскен турар ужурлуг. Ынчаарга обком, ооң көдээ аныяктар ортузунга ажыл чорудар килдизи ону кылбаан-на болгай. ВЛКСМ обкомунуң секретарылары моон соңгаар комсомолчу амыдыралды билири-биле удуртуру, удуртулганың эренгейлээр хевириидеи адырлыры чугула—деп ВЛКСМ-ниң Бии-Хем райкомунуң секретары эш **Янкутов** шүгүмчүлээн.

Бай-Тайга районда «Мурнакчы» колхозтуң тулуг бригадири, делегат эш **Арагчының** чугаалааны болза: ВЛКСМ обкомунуң секретарылары эштер Алдын-оол, Семенов, Дугержаа олар бистиң колхозувуска кээп көрбээннер. Көдээ ажыл-агыйның бүгү адырларында аныяктар хөй. Планнарның болгаш директивалардың ол дайынчы күүседикчилериниң ажылдап, чурттап турар черлеринге комсомол обкомунуң секретарылары, аппараттың ажылдакчылары барбайн турар чорукка моон соңгаар канчап-даа эптежир аргажок.

Комсомол эге организацияларының ажылынга практиктиг дузаны хүн-бүрү көргүзерин экижидерин Тес-Хем районнуң Сталин аттыг колхозта комсомолчу эш **Эрендей**, Эрзин районнуң «Сталинчы орук» колхозта комсомолчу эш **Даткыр** олар боттарының саналдарынга онзалап чугаалаваннар. Эге организациялар ажылынга доктаамал дуза көргүспейн турар Тес-Хем, Эрзин ВЛКСМ райкомнарының адрезинге шыңгыы шүгүмчүлелди олар таварыштырганнар.

Конференцияга СЭКП обкомунуң секретары эш **Тока** санал берген.

ССРЭ-ниң көдээ ажыл-агыйын улам ыңай хөгжүдериниң сорулгаларын амыдыралга чедишкинниг күүседир дээш, совет улустуң чаагай амыдыралының чайгылыш чок көдүрлүүшкүнү дээш Тыванын бүгү комсомолчулары болгаш аныяктары боттарының эгелээшкиннерин, инициативазын көргүзер, бүгү-ле күштерин, күш-ажылын харамнанмастар дээрзинге бүзүрелин областың VI комсомол конференциязы илереткен.

БҮГҮ КИЧЭЭНГЕЙНИ МАЛ КЫШТАГЛАДЫЫШКЫНЫНЧЕ

Четпестер-биле шиитпирлиг демисежир

Көдээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдер талазы-биле Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң сентябрь Пленуму мал ажылында хожудаашкынны үндезини-биле узуткаарын онзалап айыткан. Ниитиниң малының баш санын өстүреринiң, ооң продуктулуун дыка бедидериниң малдың чаш төлүн бүрүн ажаап доруктурарының эң чугула чүүлү—мал кыштагладыышкынын чедишкинниг чорудары болур.

Улуг-Хем районда Киров аттыг көдээ ажыл-агый артели (даргазы эш Андросов, партия эге организациязының секретары эш Доржу-оол) колхозтуң ниити малын кыштагладыр талазы-биле организастыг хемчеглерни баш бурунгаар чорутпааны-биле кыштагладыышкын ажылы багай чоруп турар.

Колхозтуң 6762 баш хой, өшкү малының кыштаар кажаалары чедишпейн турары-биле сөөлгү үеде малчыннар Мөге-Көк, Сумуяа, Базыр-оол олар Хаттыг-Артта кыштагны былаажып, үш коъдан хой, өшкүнү үш хонукта кажаа чок черге хондурган чүүлдер бар. Хой кадарчызы эш Шойдак кадарган хоюнун кыштаа чок болганы-биле ол хойларын 5 хонук иштинде сүрүп кадарып чорааш, тус-тус кадарчыларга хүлээдип берген. Колхозтуң хойжузу эш Санаажык Үленің Улуг-Ужарга көжүп чеде бээрге, мал кажаазы шуут чок болган. Ол хойлар доң черде кажаа чок бергедеп турарын колхоз баштаар чери дыннааш, чаала шимчеп эгелээн чүүл бар.

Колхозтуң 756 баш мыйыстыг бөда малының ажаалгазы база-ла четпес. Оларның кажаалары соок, кштинге өдек, саваң дөжевейн, доң кажааларда ажаап турар. 131 баш молдургаларның ажаалгазы багай, оларның иштинден 30 молдурга арып баксыраан. Олардан ам ийи баш өлген. Фермада бар турар 5 санныг бүдүрүкчү бугаларны тускай азыраар чер чок, оларның ажаалгазынче кичээнгей салбайн турарын база айтыр херек.

Мыйыстыг бода малдың фермазында малга чем хайындырып бээр тускай черни кылып каан хирезинде-ле ону ажыглавайн турар. Азырал малдарга сиген сөөртүп бээр транспорттуң дериг-херекселлери чедишпес болганы-биле чемниң курлавырларын сөөртүп күш четпейн турар.

Колхозтуң фермазында учёт болгаш отчёт ажылы сандаргай байдалда, саанчыларның сагган судун учётчик Сиилиңмаа хүн-бүрүде эвес, 2—3 хонганда хүлээп ап турар болгаш сиген сөөрткеннериниң учёдун кылбайн турар. Ферманың эргелекчизи коммунист Санчат-оолдуң харыысалга чок, олутпай ажылдап турарын үстүнде четпестер хереченлеп турар.

Колхоз 1953 чылда сиген кезилдезиниң планын үгле 48 хуу, силос салыышкынын—88,3 хуу күүсеткен хирезинде-ле саваңны үгле 250 центнерни ажаап алган, өске саваннар комбайн-биле тараа кескен черлерде хевээр бөлүнмээн болуп турар. Мал чеми сигеннериниң чарыгдалы, кадагалалы дыка четпес.

Колхозтарның ниити мал ажылынга МТС-тиң дирекция черинiң удуртулгазы кончуг кошкак, колхозтарда сиген, саваң сөөртүр ажылдарга дузалавайн турар. Колхозта ажылдап турар зооветеринарлар ажылдакчылары эштер Мирошников, Метюков, Түвен-оол олар мал кыштагладыышкынынга боттуг дуза чедирбейн турарлар.

Мал кыштагладыышкынында четпестерни дарый узуткаары-биле шыңгыы хемчеглерни ап, ниитиниң малының баш санын өстүреринге болгаш ооң продуктулуун бедидеринге бүгү колхозчуларның күжүн эвилелдээр херек.

Х. ТЕМБИРЕЛЬ.

„Барлык" совхозта мал ажылы

«Барлык» совхоз ниитиниң малының кышкы ажаалгазын экижидип, ылангыя үрелиг аскырларны, бугаларны, кошкарларны, хуналарны база хенче хураганнарны болгаш анайларны совхозтуң мал ажаакчылары Бижиктиг-Хая деп черде малдың эки деритинген кыштаг турлааида тургузу азырап, ажаап турар. Шээр мал Шыраавылактың Доора-Дагда эки белеткээн кыштагларда тургустунган, ол черлерде шээр малга таарымчалыг кышкы одарлар бар. Совхоз малды чылыг кажааларлыг кыштаглар-биле бүрүн хандыргаш, чаш малга четчир санныг 4 кажааларны немей туткан. 2.700 центнер сигенни кыштагларда сөөртүп чедирген.

Малдың баш санын өстүрер, ооң продуктулуун бедидер дээш кызымак ажылдап турар малчыннар эвээш эвес. Чижээ, хойжу Чүлдүм 1953 чылда 400 баш хоюндан 412 баш хураганнарны менди доруктурган болгаш хой бүрүзүнден 2—3 килограмм дүктү кыргып алган. Хойларның дүгүн чидиригге таварыштырбас төлээде, чазын хойларның дүгү түлеп-дүжүп турар апарган үеде, оларны харагаа чок ховуларга, дагларга одарладып кадарарын ол чедип алган. Совхоз 1953 чылда каракуль кошкарлардан хайнакталып укталган 200 ажыг баш хураганнарны алган.

Инек кадарчызы Саая Сундуй эрткен чылда 98 баш инектерден 98 бызааларны чидириг чокка алган. Совхозтуң чылгызы амгы үеде Чалбак-Тей деп черде эки одар-биле база организастыг кадат-биле хандыртынган. Чылгычы Сарыг-оол ажаап турар белериниң төрүтүнген бүгү кулуннарын эрткен чылын менди алган. Ол чылгының хөй кезии барык-ла доң уксаалыг үрелиг аскырлардан хайнакталып укталган малдар болуп турар.

Совхоз 1953 чылда мал ажылын хөгжүдериниң планын ажыр күүседип, мыйыстыг бода малды — 120 хуу, чылгыны—122 хуу, шээр малды—104 хуу күүсеткен. Совхозтуң ажылчыннары болгаш малчыннары, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери 1954 чылда чаа-чаа чедишкиннерлиг болур дээш үүгкүлдүг ажылдап турарлар.

С. АЛЕЕТ.

Колхозтуң мурнакчы малчыны

Таңды районда Калинин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң малчыны Ондар Тартаңның хары ам 56, назыны улгатса-даа ооң күш-ажылга чүткүлү аныяк өскенге үлегерлиг болуп турар. Ниитиниң инек малын ажаап өстүреринге ол ийи чылын улаштыр эки ажылдап келген, ооң коъданында инээ ам чүс баш ажып турар.

Чайын болгаш күзүн малды семирти одарладырының аргазынга Тартаң ирей мергежилдиг кадарчы, ол малга ынак, бодунда бар инектериниң чанын шуптузун билир. Кыжын инектиң одарын, кажаа туружунуң байдалын экижидеринче кол кичээнгейни салып, ылангыя боос азы төрээн инектерже, чаш малды щын доруктурарынче хайгаралды онзалай көрүп турар.

Ондар Тартаңның кадарган инектеринден бо аразында когаралдыг чангыс-даа таварылга болбаан, инектериниң күжү амгы үеде барыкла күскү хевээр. Ол 1952 чылда 600 күш-хүн ажылдап алган турган, 1953 чылда ажылдааны 900 күш-хүн четкен, эрткен күзүн авансага безин 2,5 тонна тараа алган.

Мурнакчы малчын Тартаңның аксеткилдиг күш-ажылын көргеш, аңаа колхоз баштаар чери чаа бажын тудуп берген. Ооң үш уруглары күрүениң долу хандырылгазында өөренип турар: Раязы V, Валязы IV, Алёшазы I класстарда, а улуг уруу колхозтуң саанчызында.

А. ДОРЖУ.

Хойлар оолдап эгелээн

Бай-Тайга районда «Тиилелге» колхозтуң хойжузу коммунист эш Лама-Сүүнүң малдаан 300 хоюндан 27 хой хураганнаан, хураганнар менди доругуп турар.

Эш Лама-Сүү малдың чаш төлүн менди доруктуруп алыр дээш күжениишкинниг ажылдап турар. Ол, оолдаар хойларындан манап турар хураганнарынга чылыг кажааларны, чымчак чемнерни, кургаг өдекти белеткеп алган.

Хойжунуң малдап турар бүгү хойлары эки байдалдыг кыштаглап турар.

Т. ЛАПСЫН.

Колхозтарга күш-ажылдың организастаашкынын шын тургузар

Колхозтарның организас, ажылагыйын улам-на быжыглаары болгаш ажылдың бүдүрүкчүлүүн дүрген бедидери база нитиниң ажыл-агыйын бүгү тала-биле хөгжүдери көдээ ажыл-агый артельдеринде күш-ажылдың организастаашкынын, ажыл төлевирин болгаш ажылдың корумчурумун шын тургузарындан хамааржыр.

«Колхозтарда күш-ажылдың төлевирин чурумчудар болгаш ооң бүдүрүкчүлүүн бедидер, ажылдың организастаашкынын экижидер хемчеглер дугайында» ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин доктаалында колхоз тургузуунуң байлактыг дуржулгаларының эртемге үндезилетинген күш-ажылдың организастаашкынын, ажыл төлевирин тодаргай ажылдап кылган. Колхозтарга күш-ажылды организастаарының үндезин—доктаамал бүдүрүлге бригадазы болур. Мал ажылынга болгаш чер ажылынга ажылдың чедишкинниг болуру бригадаларның ажыл-чорудулгаларындан улуг хамаржыр.

Хову ажылының болгаш мал ажылының бригадаларын тургузар чурумун көдээ ажыл-агый артелиниң Уставында тодаргай айыткан. Хову ажылының бригадазын тарылга эвлешчтирилгезиниң бүгү дургузунда, а ынчаарга мал ажылының бригадазын үш чылдан эвээш эвес хуусаада тургузар. Ол бригадаларга хереглетинер чогуур санныг чепсек-херекселлерни быжыглап бээрин артель уставында көрүп турар. Бригадирни ийи чылдан эвээш эвес хуусаада колхоз баштаар чери томуйлаар.

Бригадирниң хүлээлгези эң хаарысалгалыг. Бригаданың бүдүрүлге планында айыткан бүгү ажылдарны чогуур өйүнде, эки шынарлыг күүседир дээш бригадада бүгү колхозчуларның күш-ажылын чөп таарыштыр тургузар, оларның кылган ажылдарын хынап көргеш хүлээп алыр, колхозчуларга күш-хүннерин ажылдың шынарын барымдаалап, нормалар ёзугаар санап бээр. Бригадада күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар, колхозчуларны ниитиниң херээнге ак-сеткилдиг ажылдаар кылдыр кижизидер.

Күш-ажылдың организастаашкынын Бии-Хем районда «Искра» колхоз үлегерлиг чорудуп турар. Колхозчулар боттарының чорудар ажылын баш удур эки билир. Кылыр ажылдың нормаларын болгаш ооң күш-хүннер-биле өртек-үнезин колхозчуларның ниити хуралынга бадылаан, колхозчулар кандыг ажылды кылырын, ооң нормаларын болгаш күш-хүн-биле өртек-үнезин билир. Колхозта ээ-хаарысалга чок чорукту узуткаарынга таарышкан байдалларны тургускан.

Ындыг-даа болза, хөй-хөй колхозларда күш-ажылдың организастаашкыны кедергей четпес, ажылга ээ-хаарысалга чоктаныр чоруктар бар болуп турар. Мал болгаш хову ажылының бригадаларының составын үргүлчү өскертир, колхозчуларны бир ажылдан бир ажылче солууру көвүдеп турар. Ол чоруқ болза, машиналарны бүдүрүкчүлүг ажыглаарынга, көдээ ажыл-агый культураларының дүжүдүн бедидеринге болгаш малдың продуктулуун көвүдедиринге доктар болур. Чижээ, Улуг-Хем районуң Маленков аттыг, Барыын-Хемчик районуң Ворошилов аттыг колхозтарында мал ажылының болгаш хову ажылының бригадалары четче тургустунмаан. Ооң уламындан күш-ажылдың организастаашкыны четпес, сагылга-чурумуу кошкак, мал болгаш чер ажылындан ап турар орулгалары куду болуп турар. Колхозчуларның чаңгыс бригадага ажылдаар сонуургалын хандырбайн, янзы-бүрү ажылдарже үргүлчү солуур чорукту болдурбас херек.

Колхозчуларның күш-хүннерин шын санап бээр талазы-биле учёт ажылы кедергей четпес чоруп турар. Бай-Тайганың Молотов аттыг, Сүт-Хөлдүң «Сталинчы орук» колхозтары саанчыларга оларның сагган сүдүн барымдаалавайн күш-хүннери санап берген үүлдер бар. Кылыр ажылдың нормалары болгаш ооң күш-хүн-биле өртек-үнезин колхозчуларның ниити хуралдарынга бадылатпаан. Ооң уламындан Сүт-Хөл районда «Сталинчы орук» колхоз кандыг-даа норма-чижек барымдаалавайн, 180 ажыг күш-хүннерин колхозчуларга артыкка санап берген. Авансыны колхозчуларга бээр чурумун база-ла үреп турарын айтыры чугула. Чижээ, Улуг-Хем районда Киров аттыг колхозтуң баштаар чери кежигүннериниң ажылдап алган күш-хүннерин барымдаалавайн, чамдык кижилерге бир күш-хүн бүрүзүнге-ле 16 рубльди, а чамдык колхозчуларга авансыны мырыңай бербейн турган.

Күш-ажылдың организастаашкынын болгаш ажылдың сагылга-чурумун бедидерде колхозтарда үчёт ажылдарын эки тургусканындан хамааржырын черле утпас херек. Үчёт ажылы экижээн тудум-на колхозчуларның ниитиниң ажылынга сонуургалы улам-на бедиир. Колхозчу хереэженнерниң колхоз бүдүрүлгезинге киржилгезин улгатырары-биле колхозтарга уруглар яслилерин, садтарын организастаарын чедип алыр херек.

Колхозтарның отчёттуг болгаш отчёт-соңгулдалыг хуралдарынга үлегерлиг белеткенип, колхозтарда күш-ажылдың организастаашкынын болгаш ооң сагылга-чурумун улам-на бедидер талазы-биле партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары база МТС-ниң дирекция черлери, ооң тускай эртемниглери колхозтарга боттуг дузаны чедирерин хандырар ужурлуг.

П. КАЛИНИН.

Колхозтуң фельдшери

Кежээ дүжүп келген. Суурнуң бажыңнарының соңгаларында оттар хып келгилээннер. Чүгле суурнуң кудумчуларының бирээзинде бир-ле саман бажыңның соңгалары карааңгы турган.

—Бистиң эмчивистиң бажыңы амдаа карааңгы, чалалгада-дыр аа—деп ол бажыңның баары-биле эртип бар чораан колхозчу бодунуң эжинге чугаалаан.

—Дем-не, дүш сөөлүнде куду бадып чыдар чорбадыве—деп бирээзи сагыш човаашкын-биле харылаан.—Амыр чок-ла ажылдыг уруг турам хөөкүй: чамдыкта мырыңайла дүн ортузунда шуурган улуп турда-даа чалалгаларже чоруп каар, а ооң туруп шагзырапкан кээр, ынчалза-даа аңаа дыштанылга-даа бербестер, база-ла бир кижи чалап кээр, ооң база катап чоруп-ла каар.

Боттарының ынак фельдшериниң дугайында мындыг чугаа Барыын-Хемчик районуң «Совет Тываның 5 чыл ою» колхозтуң суурунга болуп турган. Екатерина Ефтефьевна Казакова—аныяк фельдшер. Ол ийи чылдарның мурнунда бистиң областка медицина техникумунуң аудаториязындан келген. Бодунуң шилип алган профессиязынга ынак кыс бо ийи чылдарның дургузунда бодун совет улустуң кадыкшылы дээш шудургу демиселчизин көргүзүп, колхозчу массаның хүндүткелин чаалап ап шыдаан.

Ол суурнуң чурттакчыларынга медицина дузаламчызын көргүзүп турарындан аңгыда, ырак-узак черлерде чурттап турар малчыннарже: Дулаан-Караның бедик сыннарын ажылдыр, Алаш хемниң шапкын суун аът-биле кежип, кыштың соогу дивейн чалалгаларже барып турар.

Комсомолчу Казакова бодунуң кол ажылындан аңгыда суурнуң культура амыдыралынга идепкейлиг киржип, колхозчуларның бажыңнарынга баргаш, бажыңга культурлуг амыдыралды канчаар тургузарын оларга чугаалап берип, колхозчунуң хуу гигиеназының дугайында чугула беседаларны делгереңгейи-биле тайылбырлап турар.

А. ТӨМҮР-ООЛ.

Электростанцияларының ажылын экижидер

ЧАГААЛАР ДОПЧУЛАЛЫ

Эрткен чылдың кыжынында Шагаан-Арыг хоорайның электростанциязының ажыглалга киргеи болза, хоорайның чурттакчыларынга улуг өөрүшкү болуп турган. Кудумчуларга болгаш хоорай чурттакчыларының бажыңнарынга электри чырыы чайыннандыр кыпкан турган. Элээн үениң дургузунда электростанциязы хоорайны чырыткы-биле эки хандырып келген деп чүве кымга-даа билдингир болгай.

Ындыг болза-даа, сөөлгү үеде электростанциязы чырыткыны улуг үзүктелиишкин-биле берип турар апарган, чамдыкта ол шуут ажылдавастап, чырыткы бербейн турар. Ынчангаш хоорайның чурттакчылары чүгле керосин чырыткызын ажыглаар чорукка таварышкан. Электростанциязының дирекциязы бүдүн чылдың дургузунда чогум чүү кылып турганыл деп айтырыг салдынар, ол дээрге, хаарысалга чок чоруктуң түңнелидир.

Кажан электростанциязы оттулар чүүлдүг апарганда, аңаа база бир четпес чүве таваржып, ында локомобиль машина үргүлчү-ле үрелип турар апарган. Бо электростанцияның четпестериниң дугайында үстүнде фактыларны бижикчи эш И. Олдырев илередип бижээн. Хоорайны чырыткы-биле доктаамал хандырар төлээде, электростанцияның дирекциязы болгаш район, хоорай Советтери боттуг ажыл чорудар ужурлуг.

Эрзин районуң төвү—Сарыг-Булуң суурда электростанциязы дыка үр үеден бээр ажылдавайн турар дугайында бижикчи эш М. Мангыр бодунуң чагаазында илереткен. Ол электростанциязы чүгле кыжын кашла хонуктарда ажылдап, чырыткы берип, а ооң өске үелерде мырыңай ажылдавайн турар.

Электростанциязы септетинмээн болгаш оттулар чүүл-биле хандыртынмаан. Аңаа хереглээр кывар, чаар материалдар база янзы-бүрү чугула хереглелдерге чарыгдаар кылдыр тускай көрдүнген акша-хөреңги чок болуп турар. Электростанциязының техниказын эки билир, ону шимчедип ажылдадыр тускай механик кижи база чок. Электростанциязының Серендик, Севек дээн ышкаш ажылдакчылары бар болза-даа, олар боттарының ажылынга улуг сагыш салбайн келген.

Суурнуң чурттакчылары электростанцияның доктаамал ажылдаарын, оларны чырыткы-биле үзүктел чокка хандырарын күзеп турар. Чурттакчыларны керосин-биле райпо кончуг четпес хандырып турар. Ажылчы чоннарның культурлуг амыдыралы болгаш хереглели чыл келген тудумна өзүп турары-биле чергелештир оларга электростанциязының ажыкдузазы канчаар-даа аажок улуг. Электростанциязын үргүлчү ажылдадыр, ону чөп ажыглаар дээш район организациялары онза сагыш салыры улуг күзенчиг.

Клуб ажылын сегидер

Улуг-Хем районуң Хендерге Сумузунда Маленков аттыг колхозтуң суурунга, культураның одаа—чаа клубту эрткен чылын-на ажыткан турган.

Клубка библиотеканы база организастап тургускан. Амгы үеде ук клубтуң ажылы (эргелекчизи эш Шаңгыр-оол) чыл келген тудум эки-жиир туржук, харын дорайтаан. Клубту үргүлчү шоочалап каан турарын кижи көөр. Библиотекада бар политиктиг болгаш көдээ ажылагыйның литератураларын массага непте редириниң улуу, ооң эргелекчизи эш Шаңгыр-оол бараан харжаанга суккаш, шыгжап кааны окта болбас.

Ол ышкаш көдээ клуб лозунг, плакаттар болгаш өске-даа чурук, көргүзүглер-биле шиметинмээн. Культураның одаа— көдээ клубтуң ажылын чугулага көрүп, ону көрүштүг хевирге тургузар талазы-биле хемчеглерни ап чорудары хамаарышкан организациялардан негетинип турар.

Х. СЕМИС-ООЛ.

Кым буруулугул?

Автомашина колхоз ажыл-агыйынга улуг ужур-дузалыг деп чүвени кижи бүрү билир. Чөөн-Хемчик районуң «Большевик» көдээ ажыл-агый артелинде ГАЗ—51 деп ийи машина бар. Ук машиналарны эки, аксеткилдиг кижилерге чолаачыладып, чөп ажыглаан болза, дыка-ла хөй ажылдарны бүдүрген турар ийик. Ол машиналар үрелген. Бирээзи МТС-тиң хериниң иштинде харда хөмдүне берген, бирээзи колхозта чыдар. Ооң чылдагааны болза, колхоз бодунуң чолаачы кадрын белеткеп албаанындан, янзы-бүрү кижилерни хөлезилеп ажылдадып турганындан хамааржыр.

Колхоз баштаар чери бодунуң кадрларын белеткээр талазы-биле боданыр үези ам-на келген боор. Колхозка чедирген когаралды буруулуг кижилерге төледири чугула.

В. МОСИН-ООЛ.

Районнуң машина-трактор станциязында

Тес-Хем районуң машина-трактор станциязының коллективи часкы хову ажылынга белеткелин бүгү тала-биле февраль 15-ке чедир доозарын ниити хуралынга шиитпирлеп алган. Механизаторлар септелгениң кезектеп кылыр аргазын калбаа-биле ажыглап, социалистиг чарышта алган хүлээлгелериниң күүселдези дээш чүткүлдүг ажылдап турар.

Коллективте күш-ажылдың организастаашкыны багай эвес тургустунган. Январь 15-ке чедир 9 тракторларның, 13 сеялкаларның болгаш тракторуң 10 андазыннарының септелгези доозулган. Бо талазы-биле мотор септекчилеринден Тостай-оол, Суров олар нормазын үргүлчү 150 хуудан ажыр, көдээ ажыл-агый машиналары септеп турарларда Хүреңоол—ийи дапкыр күүседип турар.

Механизаторларны база удуртур ажылды башкарып хөделдиринге МТС-тиң механиги эш Давунцевтиң организакчы ажылын демдеглээри чугула.

Моон-биле кады колхозтарда тускай эртемниглериң ажылынга дузалаар, оларның билиин үргүлчү бедидеринге МТС семинарларны организастап, ажыл дуржулгазын солужарының чөвүлел хуралдарын база өй-өйде эртирип турар. Колхозтарның санакчы ажылдакчыларының 3 хонук, ногаа ажылдакчыларының 8 хонук өөредилгелерин организастаан.

М. ДАЛАА.

Малдың өзери—чаш төлүн менди алырында

Эрзиниң Мөренде «Сталинчы орук» колхоз (даргазы эш Борбак-оол, парторганизация секретары эш Аракчаа) эрткен чылын мал өстүрериниң планын 111,5 хуу күүсеткен. Ол болза, мал ажылынче улуг кичээнгей салып турарының көргүзүү. Колхоз төрээн 118 инектеринден 116 бызааларны, 99 белериниң шупту кулуннарын, 100 баш шээр мал бүрүзүнден-не 95 чаш малды алган. Малдың амгы кышкы байдалын таарымчалыг тургускан.

Келир өөредилге чылынга

Улуг-Хем районуң «Партиниың XIX съездизи» көдээ ажыл-агый артелиниң эш Алдын-Херелге баштатырган 20 кижи составтыг бригадазы, колхозта эге школаның 1954—1955 өөредилге чылында оттулар ыяжын белеткеп турар.

Бригада ам 500 кубометрни хап тургузуп алган болгаш арткан 700 кубометр ыяшты чоокку үеде доозар деп хүлээлге алган ажылдап турар.

Эштер Дамдың-оол, Доржукай, Дөнен, Дадар олар хүн нормазын үргүлчү ажыр күүседип, бригаданың шалыпчылары болуп турарлар.

Т. КОНГАР.

Капиталистиг чурттарның аразында чөрүлдээлерниң чидиглениишкини

Капиталистиг чурттарның аразында чөрүлдээлер болгаш конфликтилер болза, капитализмниң хөгжүлдезиниң бир дески эвезиниң хоойлузунуң чайлаш чок түңнели болур. «Капитализм үезинде тус-тус ажылагыйларның болгаш тус-тус күрүнелерниң экономиктиг хөгжүлдезиниң бир дески өзүүшкүнү болдунмас. Капитализм үезинде үлетпүрге кризистер, политикага дайыннар дээн ышкаш чүүлдерден өске өй-өйде үрегдетинген дензигүүрну катап тургузарының чепсектери туруп болбас» дээрзин В. И. Ленин «Европаның Катышкан Штаттарының лозунгузунуң дугайында» деп үүлүнде айыткан.

Дайын сөөлүндеги делегей байдалында капиталистиг чурттарның аразынга чөрүлдээлерниң чидиглениниң үндезиннери салдынган. Бирээде, Европаның болгаш Азияның элээн хөй чурттарының капитализмден адырылганының түңнелинде империализмниң тергиделиниң кавызының ниити кызыдаашкыны болган. Ийиде, буурап бадыышкынның байдалында турар амгы капитализмде ниити көдүрлүүшкүннүң перспективазы чок, ынчаарга элээн күштүг капиталистиг күрүнелер капиталистиг болгаш хамаарылгалыг өске чурттарны болганчок үптээриниң болгаш кошкадырының күселибиле боттарының херектерин таарыштыр тургузуп ап турарлар. Үште, АКШ-тың экономиктиг, политиктиг болгаш шериг-стратегтиг саалдар калбартыышкыны капитализм лагериниң иштинде чөрүлдээлерни улуг чергеге чидиглендирип, конфликтилерни үндүрүп турар. АКШ делегей тергиделинче чүткүп турар, а «делегей тергиделі» болза, кысказы-биле чугаалааргa, империалистиг политиканың утказы болур, ол политиканың уланчызы империалистиг дайын болур» деп В. И. Ленин өөреткен.

Делегейниң эң чугула айтырыгларының талазы-биле АКШ-тың туружунуң болгаш капиталистиг өске чурттарның туружунуң аразында ылгалдың капиталистиг делегейде улам-тоо-ларер, чуут-оралдың аразында маарышпас чоруун айыыл адаанче киирип турарлар.

Барыын Германия болгаш Япония биле оларның кулданыкчызы—АКШ-тың аразында чөрүлдээлерниң өзери чайлаңчок.

АКШ-тың деткимчези-биле боттандырып турар герман милитаризмниң катап төрүтүнүүшкүнү болза, герман империализм-биле Францияның, а ол ышкаш XX чүс чылда герман халдаашкынга ийи катап таварышкан болгаш амгы үеде боттарының бар болуп турарынга герман милитаризмниң талазындан шуут айыыл кыжанып турар өскедаа барыын-европа чурттарының аразында чидиг чөрүлдээлерге болгаш демиселге чедирер.

Чөрүлдээлер капитализм лагериниң бүгү чурттарының аразында бар болуп турар, бот-боттарының аразында холбагдажып турар бо чөрүлдээлериниң аразында шиитпирлиг чөрүлдээлер болза, АКШ биле Англияның аразында чөрүлдээлер болур.

ЭҢ ХАНЫ ЭКОНОМИКТИГ ӨЖЭЭН

Капиталистиг экономикада ханы чөрүлдээлер улам өзүп турар. Капиталистиг ажыл-агыйның делегей системазы ниитизи-биле делегейниң ийги дайынының мурнунда турганыдан кошкак болгаш улам-на турум эвес апарган.

Капиталистиг делгейниң иштинде экономиктиг чөрүлдээлериниң төп өзээ болза, саарылга рыногу дээш демисел болур. Капитализмниң тергиделинің кавызының кызырылгачы-биле, а ол ышкаш капиталистиг чурттарның экономиказын милитаризастаанының түңнелинде ол чурттарның ажылчы чоннарының хоозурааны-биле болгаш ядарааны-биле холбаштыр делегейниң капиталистиг рыногунуң кызыыдаашкыны болгаш ооң хемчээлиниң кызырлыышкыны болган ужурундан саарылга рынокторы дээш демиселдиң чидиглениишкини улам күштелип турар. АКШ-тың, ол ышкаш ооң айтыышкынын ёзугаар өске-даа капиталисиг күрүнелериниң чорудуп турары, социализм лагериниң чурттарын экономика талазы-биле аңылап тускайлаарының политиказы империалистиг лагерьниң чурттарынга рынокторы айтырыын улам чидиглендирип, делегейниң капиталистиг рыногунга оларны аразында адаанныг демиселди күштелдирип турар.

АКШ-тың монополистиг капиталы капиталистиг өске чурттарның экономиказын дезорганизаставышаан, саарылга рынокторын эжелеп алыры дээш калчаалыг демиселди чорудуп турар. Америк монополистер хөйнү садыглаарын, өске чурттардан эвээшти садып алырын күзеп турарлар. Дайын сөөлүндеги үеде АКШ-тың чылда ортумак (үндүр сөөртүлгези) 12,5 миллиард доллар, а чуртче киир сөөртүлге чүгле 7,3 миллиард доллар болуп турган. Ындыг болганда америк экспорттуң киир сөөртүлгеден чыл санында артыкшылы 5,2 миллиард доллар болуп турган.

АКШ биле Англияның аразында садыг дайыны эң-не түлүктеп турар. Экспорттуң калбартыры англи капитализмге онза улуг ужур-дузалыг, ылаңгыя чүге дээрге, даштыкы капитал салыышкыннарындан, садыг болгаш сан-хөө дузалажыышкыннарындан болгаш суг оруктарындан ооң орулгалары кызырылган. Бодунуң төлевир балансызының кризизиң, ооң доктаамал карылгалыын Англия хамыктың мурнунда бараннарны үндүр сөөртүрүн күштелдирери-биле кошкадырын орадажып турар. Ынчалза-даа дайын үезинде бодунуң бүдүрүлге аппарадын дыка калбарткан бодунуң англи эштенчизин кызып үндүрүп тургаш, саарылганың чаа рыноктарын эжелеп алырынче чүткүп турар АКШ-тың монополиялары аңаа шаптыктап турарлар.

Британ империяның чурттарының рынокторы дээш АКШ-биле демиселге англи империализм шаанда быжыглатынган элээн хөй турештарлыг: империя преференцияларының, азы Британ империяның чурттарының бараннарынга эки хаайлыларның системазы, а ол ышкаш боттарының садыг болгаш сац-хөө заказаашкыннарының талазы-биле англи стерлинг фунтузунга кандыг бир черге-биле идегел кылып турар чурттары кирип турар стерлинг зоназы ында бар. Ооң-биле кады чигэттиң болгаш аъш-чемниң эң улуг киир сөөртүкчүзү болур Англия болза, англи бараннарга солуурубиле чиг-эт болгаш аъш-чем үндүр сөөртүп турар чурттар-биле ийи талалыг дугуржулгаларны болгаш керээлерни чарып ап болур болуп турар.

Англи шивээлерни—империя преференциязының системазын болгаш стерлинг зоназын чаза депсиптеринче АКШ чүктүп турар. «Хөй талалыг хостуг садыг» деп лозунг-биле АКШ болза, англи империализмниң саалдарында турар чурттарның доллар акшалыг чурттардан бараан киир сөөртүлгезин кызыгаарлаанындан ойталаарын чедип алырын ораладжып, Британ империяның чурттарында америк бараннарга доктаатган бедик каайлылар-биле Англиядан өске чурттарже киир сөөртүп турар ол-ла хевирниң бараннарынга доктаатган чавыс каайлыларның аразында ылгалды узуткаарын Англиядан негеп, стерлинг фунтуларының туруштарын чүүл-бүрү арга-биле суларадып турар.

Садыг дайыны чүгле АКШ биле Англияның аразында эвес, харын АКШ биле Францияның, база Барыын Европаның өске-даа чурттарының аразында хып үүнүп турар. Капиталистиг Европаның чурттарынче америк бараннарны контроль чокка сөөртүп кииреринге шаптыктап турар каайлы моондактарын шуут узуткап кааптарынче АКШ-тың монополиялары чүткүп турарлар. АКШ-тың монополистиг капиталының Барыын Европаже халдаашкынының чаа чадазы болза, ооң чарлааны садыг «либерализациязы» болур. Бо меге лозунг херек кырында америк бараннарның өске чурттарның рынокторынче кызыгаар чокка кирип болурун негеп турар чүүл болур.

Капиталистиг өске чурттарның рынокторынче шургуп кирип, база бодунуң адааннажыкчыларын кызып үндүрбүшаан, АКШ-тың монополистиг капиталы ооң-биле чергелештир бодунуң иштики рыногуп даштыкы адааннажылгадан бедик каайлылар-биле болгаш каайлылыг нарын айтыыглар-биле камгалап турар. Чижээлээрге, америк бараннар-биле өмээржип болур хире даштыкы бараннарга каайлыны АКШ-та бар болуп турар эң бедик өртектерни барымдаалап тургаш доктаадыр. Ооң-биле кады монополиялар иштики рынокторга өртектерни улгатырыптарга, каайлылар ооң-биле чергелештир-ле бедий бээр. Хөй-хөй бараннарны АКШ-че киир сөөртүп турда, оларга каайлыны оларның өртээниң 50 хуузу чедир онаап турар. АКШ-та каайлыларның 3.500 янзы хевирлери бар. Америк экспорттуң барып турар чурттарында АКШ-че дедир бараан киир сөөртүлгези ынчаар күштүү-биле кызыгаарлатынып турар.

(Уланчызы 4-кү арында).

Көдээ ажыл-агыйның бүдүрүлге кооперативтериниң хөгжүлдезиниң дугайында

Кыдаттың Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң доктаалы

ПЕКИН. «Женьминьжибао» солун көдээ ажыл-агыйның бүдүрүлге кооперативтериниң хөгжүлдезиниң дугайында Кыдаттың Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң доктаалын парлаан.

Көдээ ажыл-агыйда дузалажылга болгаш кооперация дугайында Кыдаттың Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң 1951 чылдың декабрьда хүлээп алган шиитпириниң сөөлүнде эрткен ийи чылдар болза, ол шиитпирде айытынган угланышкын шын болгаш кыдат улусту социализмче чоорту шилчилгениң оруу-биле аппар чыдар партияның чиңгине шугуму-биле бүрүн дүгжүп турар дээрзин бүзүреткен деп чүвени ол доктаалда айтып турар.

Партияның чиңгине шугумун ёзугаар күрүнеиң экономиктиг тургузуушкунуның сорулгалары чүгле үлетпүр бүдүрүлдезиниң көдүрлүүшкүнүн эвес, харын көдээ ажыл-агыйның база чогуур хөгжүлдезин негеп турар. Ынчалза-даа хуунун быдаргай болгаш хожудангай тараачын ажыл-агыйлары көдээ ажыл-агыйның бүдүрүкчү күштериниң хөгжүлдезин кызыгаарлап турар болгаш оларның-биле социалистиг индустриализацияның аразында улам-на өзүп турар чөрүлдээ хүн келген тудум-на чидии-биле илеретинип турар. Оонак тараачын ажыл-агый калбак тараачын массаларның амыдыралын экижилериниң негелделерин, а ол ышкаш бүгү улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң хереглелдерин база хандырып шыдаар шинек чогун улам-на бүзүредип турар.

Көдээ ажыл-агыйның бүдүрүкчү күштерин улам ыңай бедидер сорулга-биле амгы үеде партияның көдээде ажылында ооң эң-не кол сорулгазы болза: көскү чижектерге болгаш бөдүүн методтарның дузазы-биле тараачын массаларны кижизидери, оларның чоорту катыжарынга болгаш организасталырынга дузалаары база көдээ ажыл-агыйга социалистиг чаартылгаларны чоорту боттандырары болур деп доктаалда айтып турар.

Эрткен каш чылдарның дургузунда Кыдаттың көдээ черлеринде дузалажылга болгаш кооперация дээш шимчээшкиниң чедишкинниг хөгжүлдезин база ол доктаалда айтып турар. Чурттуң тараачын ажыл-агыйларының 43 хуузу болуп турар 47900 муң тараачын ажыл-агыйлар амгы үеде Кыдатта дузалажылганың үе-үедеги болгаш доктаамал бөлүктеринде, а ол ышкаш көдээ ажыл-агыйның бүдүрүлге кооперативтеринде катышканын доктаалда чугаалап турар. Чуртта көдээ ажыл-агыйның бүдүрүлге кооперативтери 14 муң ажып турар болгаш оларда 273 муң ажыг тараачын ажыл-агыйлар кирип турар.

Көдээ ажыл-агыйны кооперасчыдарының хөгжүлдезин кол принципбиле—тараачыннарның эки-тура барымдалаар принциви-биле дүүштүр чорудары эргежок чугула. Оонак тараачын экономиканың социалистиг реконструкциязын дужаакчы чурумбиле чорудуп канчап-даа болбас, ядыыларны кооперативтерге күшбиле катыштырар чорук таарышпас.

Беш чылдың чорудулгазында күрүне ажыл-агыйларын, МТС-терни, агротехниканың, машина-прокаттың болгаш механизастатынган суттарылга станцияларын тургузарынга белеткенири болгаш база социалистиг көдээ ажыл-агыйның бүдүрүлге кооперативтерин, тодаргайлааргa, колхозтарны тургузарынга байдалдар таарышкан черлерге хандырылга-саарылга болгаш чээли кооперациязын хөгжүдери эргежок чугула деп чүвени ол доктаалда айтып турар.

(СЭТА).

Чехословакияда национал комитеттер дугайында хоойлу төлевилелдерин бүгү улустуң чугаалажып турары

ПРАГА. Чехословак улустуң чугаалажып көрүлдезинге ийи хоойлу төлевилелин—национал комитеттер дугайында конституцияга кирер төлевилелди болгаш национал комитеттер дугайында хоойлу төлевилелин бодун киирер деп чазактың шиитпирлериниң дугайында чехословак чазактың президиумунуң дыңнадыын Чехословакияның бүгү төп солуннары январьның 10-да парлаан.

Конституцияга кирер хоойлу төлевилели болза, национал комитеттериниң сорулга структуразының болгаш ажыл методтарының принциптерин тодаргайлап турар. Ол төлевилел национал комитеттерни бодунуң ажыл-чорудулгазынга ажылчын аңгының, тараачыннарның болгаш интеллигенцияның эвилелинге даянып турар Чехословак республиканың ажылчы чоннарының күрүне эргечагыргазының чер-чер органнары кылдыр тодаргайлап турар. Национал комитеттер болза, чазактың директиваларынга болгаш чурттуң хоойлуларынга үндезилээш, (бодунуң суурунга, районунга, облазынга хамаарыштыр) социализмниң экономиктиг болгаш культурлуг тургузуушкунун удуртур. Национал комитеттериң хүлээлгезинге кирер чүүл болза, ажылчы чоннарның өзүп турар материалдыг болгаш культурлуг хереглелдерин хандырар дугайында үргүлчүүн сагыш човаашкынын салыры болур.

Национал комитеттер демократтыг централизмниң принцивин ёзугаар тургустунар болгаш 1953 чылдың сентябрь 16-дагы хоойлу ёзугаар бодунуң ажыл-чорудулгазын чазакка чагыртыр. Оларны үш чыл хуусаалыг соңгуур.

Хоойлу төлевилелдериниң бүгү улустуң чугаалажып көрүлдезиниң чорудулгазын хайгаарап көөрү-биле чазактан премьер-министр Вильям Широкий баштаан комиссияны тургускан.

Чазактың хоойлу төлевилелдериниң бүгү улустуң чугаалажып көрүлдези январьның 10-нуң хүнүнден эгелээн.

(СЭТА).

Улус эрге-чагыргазының чылдарының дургузунда албани улустуң чедиишкиннери

ТИРАНА. Албанияның парлагазы улус эрге-чагыргазының чылдарында албани улустуң чедиишкиннериниң дугайын парлаан.

Эрткен чылын үлетпүр бүдүрүлгези 1938 чылдың деңнелин 8 катап ажырган. Амгы үеде Албания чеменилге продуктуларын 1938 чылдыы-биле дөмейлээрге 10 катап хөйнү, электроэнергияны 24 катап, хөвен-саазын пөстерни 20 катап хөйнү бүдүрүп турар, даг тывыжының үлетпүрүнүң хемчээли 4,5 катап улгаткан.

Улус ажыл-агыйының социалистиг сектору калбарып турар. Сан министерствозунуң медээлерин ёзугаар алырга, эрткен чылын социалистиг сектордан киирилделер 1946 чылга дөмейлээрге, 744 хуу болган.

1953 чылда республиканың тарылга шөлү 1938 чылдыы-биле дөмейлээрге 64 хуу өскен. 1946 чылдан 1953 чылга чедир үениң дургузунда көдээ ажыл-агый механизациязының хемчээли дөрт катап улгаткан. Амгы үеде чурттуң иштинде 128 кооперативтер, 13 машина-трактор станциялары, күрүнеиң 21 ажыл-агыйлары санатынып турар.

Культураның талазы-биле база улуг чедиишкиннер чедип алдынган. Республикада 2118 эге школалар, 305 долу эвес ортумак школалар, 28 ортумак школалар бар, ынчаарга дайын мурнунда аңаа чүгле 643 эге школалар болгаш 11 ортумак школалар турган. Ажылчы чоннарның материалдыг байдалы чыл келген тудум экижип олурар.

Улус эрге-чагыргазының бо чылдарының дургузунда республиканың чонунуң немей өзүлдези 280 муң кижи болуп турар.

(СЭТА).

Тайбыңның делегей шаңналдарын Франциянның депшилгелиг ажылдакчыларынга тывысканы

ПАРИЖ. Январьның 14-те Франциянның демократтыг хөй-ниитизиниң хөй санныг төлээлекчилериниң киржилгези-оиле Франциянның депшилгелиг ажылдакчыларынга Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң 1952 чылда ажыл-чорудулгазы дээш Тайбыңның делегей шаңналдарын тыпсыры-биле «Мютюлите» залга байырлыг хурал болган.

Байырлыг хуралды Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң даргазы Фредерик Жолио-Кюри бодунуң допчу чугаазы-биле ажыткан. Ол Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң мурнундан Тайбыңның делегей шаңналдарының лауреаттарынга Тайбыңның аллын медальдарын болгаш дипломнарын тывыскан. Ону алганнар болза, депшилгелиг скульптор Жорж Саландр болгаш сураглыг француз чурукчу-карикатурист Жан Эффель.

Француз национал шүлүкчү Поль Элюарга өлгениниң соонда тывыскан тайбыңның делегей шаңналын ооң уруу Сесиль Элюарга тывыскан.

Тайбыңның делегей шаңналдарының лауреаттары демократтыг болгаш депшилгелиг организациялардан хөй санныг байырлыг чагаалаларны алганнар.

(СЭТА).

Карл Либкнехтиң болгаш Роза Люксембургтуң тураскаалдары

БЕРЛИН. Дайынга болгаш милитаризмге удур эптеш чок демиселчилер болур Карл Либкнехти болгаш Роза Люксембургту хоратан ёзубиле өлүрген хүнүнден бээр январьның 15-те 35 чыл болган. «Нейес Дейчланд», «Трибюна», «Юнге вельт», «Берлине Цейтунг» болгаш өске-даа солуннар январьның 15-те Карл Либкнехтиң болгаш Роза Люксембургтуң амыдыралының болгаш ажыл-чорудулгазының дугайында чүүлдерни парлаан.

(СЭТА).

Египетте онза байдалды чорутканы

ЛОНДОН. «Мусульман акы-дуңма» деп организацияны таратканы-биле холбаштыр президент Нагиб вискээринге онза байдалды чорутканының дугайын чарлаанын Каирден Рейтер агентилелиниң корреспондентизи дамчыдып турар.

Шериг полициязының медеглелин ёзугаар алырга «мусульман акы-дуңма» организацияны таратканы-биле холбаштыр Египетте туттуруп хоругдатырганнарның саны 450 кижи четкен. Тудуп хоругдаашкыннар үргүлчүлеп турар.

(СЭТА).

„Мусульман акы-дуңма“ деп ассоциацияны Египет чазактың таратканы

ПАРИЖ. Каирден Франс Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң дамчыдыы турарын ёзугаар алырга, амгы египет чазакка оппозицияга турган «Мусульман акы-дуңма» деп саңалдар хамаарылгалыг ассоциацияны январьның 12-де египет чазак тараткан болуп турар. Ооң баштыңчызын болгаш ооң өске-даа чүс хүре ажылдакчыларын тудуп хоругдаан. Ассоциацияны тарадырынга чиңгине секретары Египеттиң премьер-министриниң оралакчызы Насер болуп турар «Хосталга организациязының» инициативазы-биле тургустунган студентилер организациязының кежигүннери-биле «Мусульман акы-дуңма» ассоциациязының студентилери болгаш кежигүннериниң аразынга үнген үскүлежиишкин чылдак болган. Ынчалза-даа, Франс Пресс агентилелиниң корреспондентизинге египет чазактың төлээлекчизиниң медеглээни-биле алырга, «ол ассоциацияга удур бөгүн алдынган хемчеглер баш бурунгаар белеткетиинген турган.

(СЭТА).

Франциянын национал хуралының даргазынга Ле Трокерни соңгааны

ПАРИЖ. Январь 12-ниң кежээзинде Франциянын национал хуралының даргазының соңгулдалары доозулган. Үшкү бадылаашкыннарның үезинде социалистиг партияның кежигүнү Андрэ ле Трокер 300 бадылаашкыннарны алгаш, национал хуралдың даргазынга соңгутурган.

Ле Трокерни соңгаан чорук ооң кандидатуразын коммунистерниң парламент бөлүүнүң деткээнинин ачызы-биле хандыртынган.

Коммунистер боттарының бадылаашкыны-биле бонн болгаш париж керээлерин күштүг болдуруп бадылаарынга моондактаар, Индий-Кыдатка тайбын дээш, ажылчы чоннарның негелделерин хандырары дээш, ажылчы социалистер-биле хөделишкиннерниң чаңгыс эвиниң политиказының тиилелгези дээш демиселче боттарының чүткүлүн база катап көргүскеннер.

(СЭТА).

Хаакка маңнаарының аразының эш-хуузунда талазы-биле улустар маргылдаазы ооозулган

СВЕРДЛОВСК. Чехословакияның, Финляндияның, Польшаның болгаш Совет Эвилелиниң эң шилиндек хаакчыларының улустар аразының эш-хуузунуң маргылдаалары январь 15-те Уктус дагларынга доозулган.

Сөөлгү хүнде 50 километрге маргылдаа болган, аңаа Финляндияның, ССРЭ-ниң болгаш Чехословакияның 27 хаакчылары киришкеннер. Күштүг хат шимчээшкини элээн шаптыктап турган. Ынчалза-даа спортсменнер эгезинден тура-ла дүрген темпи-биле үнгеннер.

45 километрни эрттип турда финн В. Хакулинен ушта маңнап үнген болгаш 50 километрни 2 шак 59 минута 21 секундада эртип, эң эки түннелди көргүскен. Ийи дугаарында Э. Колехмайнен келген. Ооң шагы—2 шак 59 минута 53 секунда. Үшкү черни—А. Шелюхин (ССРЭ) —3 шак 22 секунда. Ол хүн эң эки түннелдер көргүскеннериниң аразында Финляндияның ийи, Совет Эвилелиниң сес хаакчылары бар болган.

Дөрт хонукта үргүлчүлээн маргылдааның түннелинде ССРЭ-ниң командазы 30 километрге болгаш 4 Х 10 километрге болган эстафетага бирги черлерни алганнар. Финн хаакчылар 15 болгаш 50 километрлерге бирги черлерни алганнар.

Совет хаакчыларның чедишкиннерин аңчылар бедии-биле үнелээннер. СЭТА-ның корреспондентизибиле беседазынга Финляндияның хаакчыларының эвилелиниң даргазы Ю. Калонизми совет хаакчыларның маңнаарының бедик техниказын демдеглээн.

Польшаның хаакчыларының удуртукчузу К. Мальчевский болгаш Чехословакияның хаакчыларының удуртукчузу В. Пацл олар совет хаакчыларның чедишкиннерин бедии-биле үнелээннер.

(СЭТА).

Харыысалгалыг редактор Д. О. БЕГЗИ.

КУЛЬТУРЛУГ ЧУРТТАЛГА БАЖЫҢЫ БОЛГАШ КАДЫКШЫЛ

Гигиена—кадыкшыл дугайында эртем. Ол болза, чүгле магаботтуң арыг-шеверин эвес, харын бажың иштинин, орун-дөжектиң арыг силиг турарын, идик-хептиң болгаш саваларның арыг-шевер болурун негеп турар.

Эргижирээн шаандагы көдээнин бажыннарындан бажың иштиниң чүзүн-баазын маңгыстары—сээктерни, тараканнарны, клоптарны, кара-быттарны ымырааларны болгаш быттарны хөйнү тып болур.

Ёзулуг бо үениң колхозчуларының культуралыг амыдыралы болза, бажың иштинин чүзүн-баазын маңгыстары бар турары-биле канчап-даа эптежип шыдавас. Насекомнар, маңгыстар кижиниң кадыынга хора чедирип, ооң өй-тап уйгузун үреп, чүвелерни болгаш продуктуларны үрегдеп турар.

Чазын, хүннүң баштайгы чылыы-биле сээктер тыптып келир. Олар аъш-чем кырынга хонуптар, бичии уругнуң арнынга союп чоруур, ылаңгыя ооң шышпың удуур чоруунга бужурганчыг моондак ужураштырып турар. Сээктер болза, дизентерияның болгаш ижин тифиниң нептередикчилери болур. Сээктер кончуг дүрген өзүп көвүдээр. Бир чай дургузунда бир эш сээктер он-он шаа үре-төлдү төрүп турар, ынчангаш чүс-чүс миллион сээктер тыпты бээр. Ынчалза-даа, оларның амыдыралынга таарымча чок үелер таварышканда олар дүрген-не өлүп чидип турар.

Чуртталга бажыңынга, кудумчуда кажаа-херим иштинге арыг-шевер—сээктер-биле демиселдиң кол негелделери болур. Аъш-чемни болгаш продуктуларны дуглаглыг хевир-биле тургузар херек. Хлеб кескиндилерин болгаш чем артынчызын стол кырынга арыгып каап болбас. Бо бүгү болза, сээктер чыылдырар. Бичии уругларның чемин, ойнаар үвелерин болгаш бичии уруг холунга чүнүле тудуп ап шыдаар болдур, ол бүгүнү сээктерден онзалап камгалаар.

Сээктер соңга дамчыштыр ужуп кирбезин дээш оларның кирер оруун марля, демир четки-биле азы бичеледир шааараш кылдыр кескен саазын-биле дуглаар херек.

Клоптар, кара быттар, тараканнар, быттар, ымыраалар болза, ол ышкаш кижиниң кадыынга хора чедирип болур. Ымыраалар малярия деп аарыгны, быттар болгаш кара быттар ижин тифин болгаш өске-даа аарыгларны тарадып болурлар. Бажыңның маңгыстарыбиле болгаш хоралыг насекомнары-биле демиселдиң эң эки чепсектери—ДДТ дуст деп порошок болгаш гексахлоран болза, насекомнарның нерва системазын үреп баксырадыптар болгаш билинместедир.

ДДТ дуст болза, улуг бүдүштүү-биле ылгалып турар. Ону төп каан үвелер үр үеде насекомнардан хостуг туруп турар. Насекомнар-биле демисел чорударда бажыңның кол кезии—сээктерниң болгаш өске-даа маңгыстарның тыптып турумнаар чери апаар соңгаларга, соңгалар адаанга, соңгалар турар ханаларның кезиинге, электри удазынынга, а ол ышкаш мебельге, чымчак үвелерге, орунга, матрацтарга болгаш өске-даа үүлдерге дуст деп порошокту чажып төгер херек. Дуст деп порошок чажып төккен черлерге болгаш үвелерге таварышкан сээктер база маңгыстар өлүп турар. Дусттуң боттуг күштүү элээн каш неделя дургузунда үргүлчүлээр, а ымыраларга удур элээн каш айлар дургузунда күштүг болуп турар.

Эштер! Боттарыңарның чурттарга бажыңнарны арыг-шевер тургузуңар. Бажыңның маңгыстарын болгаш хоралыг насекомнарын узуткап чок кылыңар. Оларны чок кылырынга боттуг чепсек—ДДТ дусту болгаш гексахлоранны хереглеп ажыгланар. Маңгыстарны база насекомнарны узуткап чок кылыр талазы-биле дузаламчыны болгаш сүмелерни алыр дээш бодуңарның районуңарның кадык камгалал органнарынга барыңар.

Тыва областың санитар чыдыышкын бажыңы.

Капиталистиг чурттарның аразында чөрүлдээлерниң чидиглениишкини

(Уланчызы. Эгези 3-кү арында).

1946 чылдан 1952 чылга чедир АКШ-тың экспортунуң импорттан (киир сөөртүлгеден) ажыышкыны 34 миллиард доллар болган. Ынчаарга ол бодунуң ээлчээнде чүнү кылганыл дээрге, АКШ капиталистиг өске чурттардан алдын болгаш доллар курлавырларын ушта силгип алган. АКШ-тың даштыкы садыг талазы-биле саңалдар нептередиишкининиң ужурундан капиталистиг чурттарның хөй кезиинде көстүп турар «доллар аш-чуду» быжыг акша дээриниң чедишпес чоруу болза, америк монополияларга боттарының Барыын Европада адааннажыкчыларын базарының болгаш хоозурадырының чепсээ болуп турар.

АКШ-тың агрессчи даштыкы садыг политиказының түннелинде Барыын Европа чурттары хоозураарының айыылының мурнунда турарлар. Англияның садыг карылгазы чылда 550 миллион доллар хире болуп турар. Франциянның даштыкы садыының (колониялар-биле садыы чокка алырга) түннелинде, ооң карылгазы 1952 чылдың 10 айларының дургузунда 380 миллиард франк болган.

Барыын Европаның чурттарында амгы үеде—дузаламчы эвес, а «садыглажыышкын» деп лозунг хөделип турар. Бо лозунгунуң утказы чүл дээрге, барыын-европа чурттарының мынчаар медеглеп турары ол болур: америк берилделериниң орнунга бис америк бараанларны киир сөөртүр ужурга таваржып, боттарывыстың бараанларывысты АКШ-че үндүр сөөртүр аргавыс чок болганда, америк «дузаламчыга» бис боостаавыска тулдур тода берген бис. АКШ бодунуң «америктиин садып ал» деп хоойлузун чок кылзын, кгайлы чурумнарын бөдүүнчүтсүн, америк кредиттер ол кредиттериниң өлыкчыларының талазындан америк бараанларны садып алыр деп хүлээлге-биле үдетинзин дээш, даштыкы судноларның АКШ-тан америк суднолар биле бир дөмей чүүк сөөртүрүн чөпшээрезин.

Ынчалза-даа АКШ-тың монополистиг капиталы бодунуң барыын-европейжи адааннажыкчыларының күзелин хандырып бериксевейн турар. Ол хамаан чок, АКШ-тың монополистиг капиталы экономиктиг агрессияны күштелдирерин негеп турар. Чиг-эт, нефть капитал салыышкыны, акша болгаш өске-даа экономиктиг айтырыгларның талазы-биле АКШ биле Англияның аразында үскүлежиишкиннер кажан-даа соксавайн турар.

Барыын Германияны болгаш Японияны кулданып ап, ында эжелеп чагырылганың корум-чурумун тургузуп, ооң-биле Барыын Европаның болгаш Ыраккы Чөөн-чүктүн адаанда миналар салып турар... АКШ-тың чорудуп турары, Барыын Германияны болгаш Японияны милитаризастаарының политиказы герман болгаш япон миллитаризмниң катап төрүтүнеринге идиг болуп турар, тайбыңга болгаш улустар аразының айыыл чок чоруунга айыылды тургузуп турар.

АКШ-тың бо политиказының чайлашчок уржуктарының бирээзи болза, Барыын Германияның болгаш Японияның империалистериниң америк кулданыышкындан адырлыр, делегей рыногунда боттарының ышкынган туруштарын катап тургузар деп чүткүлү болур. Барыын Германияның картельдериниң делегей рыногунда адааннажылгазы ам безин билдиртип турар апарган. Барыын Германияның экспортунуң хемчээли дайын мурнундагы 1936 чылдың экспортунуң хемчээлин ам безин дыка ажып турар. «Шуманның планын» ёзугаар «Хөмүр даштың болгаш каңның европа катыжыышкыны» Американың Катышкан Штаттарының монополияларының эң баштай тургускан ол үүлү Барыын Германияның монополияларының улам күштелиринге чедирген. Бодунуң экономиктиг тергиделинге даянып алгаш, Барыын Германияның монополиялары Барыын Европаның хөмүр даш-металлургия катыжыышкынында боттарының артык шыдалдыын тургускан.

— «Шуманның планын» ёзугаар Германияның хөмүр дажының Франциянның металлургиязы-биле катышканы англи металлургияны суларадырының, а ол ышкаш АКШ-тың монополияларынга оргаланган Рурнуң магнаттарынга Франциянның экономиказын шуут чагыртыр айыылды тургузуп турар.

Делегейниң капиталистиг рынок-тарында Японияның базыышкыны база-ла билдиртип эгелээн. Америк монополистиг капитал АКШ-тан болгаш долларлыг зонаның өске-даа чурттарындан чиг-этти садып алырынче Японияны албадап турар, ынчалзажок Мурнуу болгаш Мурнуу-Чөөн Азияның чурттарында рынок-тарны эжелеп алырынче Японияны ыдалавышаан, ооң белен кылыгларының ук чурттарның иштики рыногунче кирер аргазын дуглап турар, а ол чорук Англияда эн-не таарзынмас чорукту хайныктырбайн барып шыдавас.

Экономиктиг кризистиң чоокшулап орары-биле холбаштыр капиталистиг чурттарның аразында чөрүлдээлер чайлаш чокка күштелир.

Европаның Барыын болгаш Чөөн талаларының аразында садыглажыышкынны суларадырынче угланган АКШ-тың политиказы-биле холбаштыр капиталистиг делегейде улуг чөрүлдээлер үүп кээп турар.

Барыын болгаш Чөөн Европаның аразында бараан саарылгазы быжыы-биле чаңчыккан болгаш Барыын Европаның чурттарынга амыдыралчы эргежок чугула болуп турар. Дайын мурнунда Совет Эвилели-биле болгаш Чөөн Европаның чурттары-биле садыглажыышкынның ачызында барыын-европа чурттарынга бир дески садыг болгаш төлевир балансызы тургустунуп турган. Ол экономиктиг харылзааларның кайы-хире хөгжүп турганының дугайын Барыын Европаның дайын мурнундагы садыглажыышкынының үштүн бир кезии Совет Эвилелинге онаажып турган дээрзинден-даа болза көрүп болур. Амгы үеде Уоллстрит Совет Эвилели-биле болгаш улус демократиязының чурттары-биле Барыын Европаның чурттарының садыглажырын хоругдап турар болгаш америк бараанларны эң улуг автектер-биле садып алырынче Европаның хереглекчилерин албадап турар. Бүгү чурттарның социалдыг системаларының ылгалдаларын барымдаалавайн тургаш, оларның аразынга садыг харылзааларын хөгжүдери болгаш калбартыры индустрия талазы-биле сайзырангай чурттарның үлетпүрүн хөй чылдарда хандырып болур болганда, чүүл-бүрү кыъзып-кыяр хемчеглерни улустар аразының садыглажыышкынының оруундан чайладырынче элээн хөй капиталистиг чурттарның ажыл-хереки бөлүктери чаягаар чүткүп турарлар. Хамыктын мурнунда Англияның болгаш ооң далай ындында эжелелдериниң эрге-ажыктарын кызмадып турар чүүл болур, Кыдат биле садыглажыышкынны америк чагырыкчы бөлүктериниң хоругдап турары АКШ-тың өмээржикчи-адааннажыкчыларының таарзынмас хөөнүн база-ла хайныктырып турар.

В. ЧЕПРАКОВ.

(Уланчылыг).

КУЛЬТУРЛУГ ЧУРТТАЛГА БАЖЫҢЫ БОЛГАШ КАДЫКШЫЛ

Гигиена—кадыкшыл дугайында эртем. Ол болза, чүгле магаботтуң арыг-шеверин эвес, харын бажың иштинин, орун-дөжектиң арыг силиг турарын, идик-хептиң болгаш саваларның арыг-шевер болурун негеп турар.

Эргижирээн шаандагы көдээнин бажыннарындан бажың иштиниң чүзүн-баазын маңгыстары—сээктерни, тараканнарны, клоптарны, кара-быттарны ымырааларны болгаш быттарны хөйнү тып болур.

Ёзулуг бо үениң колхозчуларының культуралыг амыдыралы болза, бажың иштинин чүзүн-баазын маңгыстары бар турары-биле канчап-даа эптежип шыдавас. Насекомнар, маңгыстар кижиниң кадыынга хора чедирип, ооң өй-тап уйгузун үреп, чүвелерни болгаш продуктуларны үрегдеп турар.

Чазын, хүннүң баштайгы чылыы-биле сээктер тыптып келир. Олар аъш-чем кырынга хонуптар, бичии уругнуң арнынга союп чоруур, ылаңгыя ооң шышпың удуур чоруунга бужурганчыг моондак ужураштырып турар. Сээктер болза, дизентерияның болгаш ижин тифиниң нептередикчилери болур. Сээктер кончуг дүрген өзүп көвүдээр. Бир чай дургузунда бир эш сээктер он-он шаа үре-төлдү төрүп турар, ынчангаш чүс-чүс миллион сээктер тыпты бээр. Ынчалза-даа, оларның амыдыралынга таарымча чок үелер таварышканда олар дүрген-не өлүп чидип турар.

Чуртталга бажыңынга, кудумчуда кажаа-херим иштинге арыг-шевер—сээктер-биле демиселдиң кол негелделери болур. Аъш-чемни болгаш продуктуларны дуглаглыг хевир-биле тургузар херек. Хлеб кескиндилерин болгаш чем артынчызын стол кырынга арыгып каап болбас. Бо бүгү болза, сээктер чыылдырар. Бичии уругларның чемин, ойнаар үвелерин болгаш бичии уруг холунга чүнүле тудуп ап шыдаар болдур, ол бүгүнү сээктерден онзалап камгалаар.

Сээктер соңга дамчыштыр ужуп кирбезин дээш оларның кирер оруун марля, демир четки-биле азы бичеледир шааараш кылдыр кескен саазын-биле дуглаар херек.

Клоптар, кара быттар, тараканнар, быттар, ымыраалар болза, ол ышкаш кижиниң кадыынга хора чедирип болур. Ымыраалар малярия деп аарыгны, быттар болгаш кара быттар ижин тифин болгаш өске-даа аарыгларны тарадып болурлар. Бажыңның маңгыстарыбиле болгаш хоралыг насекомнары-биле демиселдиң эң эки чепсектери—ДДТ дуст деп порошок болгаш гексахлоран болза, насекомнарның нерва системазын үреп баксырадыптар болгаш билинместедир.

ДДТ дуст болза, улуг бүдүштүү-биле ылгалып турар. Ону төп каан үвелер үр үеде насекомнардан хостуг туруп турар. Насекомнар-биле демисел чорударда бажыңның кол кезии—сээктерниң болгаш өске-даа маңгыстарның тыптып турумнаар чери апаар соңгаларга, соңгалар адаанга, соңгалар турар ханаларның кезиинге, электри удазынынга, а ол ышкаш мебельге, чымчак үвелерге, орунга, матрацтарга болгаш өске-даа үүлдерге дуст деп порошокту чажып төгер херек. Дуст деп порошок чажып төккен черлерге болгаш үвелерге таварышкан сээктер база маңгыстар өлүп турар. Дусттуң боттуг күштүү элээн каш неделя дургузунда үргүлчүлээр, а ымыраларга удур элээн каш айлар дургузунда күштүг болуп турар.

Эштер! Боттарыңарның чурттарга бажыңнарны арыг-шевер тургузуңар. Бажыңның маңгыстарын болгаш хоралыг насекомнарын узуткап чок кылыңар. Оларны чок кылырынга боттуг чепсек—ДДТ дусту болгаш гексахлоранны хереглеп ажыгланар. Маңгыстарны база насекомнарны узуткап чок кылыр талазы-биле дузаламчыны болгаш сүмелерни алыр дээш бодуңарның районуңарның кадык камгалал органнарынга барыңар.

Тыва областың санитар чыдыышкын бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Шетинкин көшүмчүзү, бажың 7. ТЕЛЕФОННАРЫ: Харыысалгалыг редакторуун 3—62, харыысалгалыг редакторуун орлакчызының, партийжи амыдырал, культура болгаш амыдырал киллистериниң—3—88. Харыысалгалыг секретарының 3—68, пропаганда болгаш агитация, көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа киллистериниң 4—98, иштики информация, бухгалтерияның—3—65.

ТС—01524 Культура эргелелиниң типографиязы